

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra asijských studií

BAKALÁŘSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

Františkánské misie v Číně v novověku

The Franciscan missions in China in the late imperial period

OLOMOUC 2009 Jitka Slámová

Vedoucí diplomové práce: doc. Lucie Olivová, Ph.D. M.A.

Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Akademický rok: 2006/2007

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Katedra: Katedra asijských studií

Příjmení, jméno: Slámová Jitka

Osobní číslo studenta: F05671

Studijní obor: Historie - Čínská filologie

Zadané téma¹: Františkánské misie v Číně v novověku

Název práce v angličtině²: The Franciscan missions in China in the late imperial period

¹ Předpokládaný název práce, česky nebo v jazyce, v němž bude práce napsaná. Vyplňuje se tiskacím písmem. Případné drobné změny na titulní straně práce při jejímu odevzdání (včetně psaní velkých a malých písmen či jiných typografických atypičností) budou ve STA Gu opraveny dodatečně. Při zásadní změně názvu tématu musí posluchač podat nové zadání BDP se všemi náležitostmi.

² Anglický překlad předpokládaného názvu práce.

Rozsah práce³: 40 stran textu

Zásady pro vypracování:

Cílem této práce je popsat působení františkánů v Číně za panování dynastie Qing. Autorka se pokusí

- 1) vymezit františkánské misie početně i z hlediska územního rozsahu,
- 2) charakterizovat misijní strategie, zejména ve srovnání s postupy jezuitského řádu,
- 3) posoudit účast františkánů v tzv. sporech o rituály.

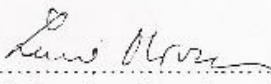
Seznam odborné literatury⁴:

1. Grulich, Rudolf: *Der Beitrag der böhmischen Länder zur Weltmission des 17. und 18. Jahrhunderts*. Königstein/Ts.: Institut für Kirchengeschichte von Böhmen-Mähren- Schlesien e. V. 1981.
2. Lemmens, Leonhard, OFM: *Geschichte der Franziskanermissionen*. Münster: Aschendorffsche Verlagbuchhandlung, 1929.
3. d'Elia, P.M. *The Catholic Missions in China*. Shanghai: Commercial Press, 1934.
4. Standaert, Nicolas, ed. *Handbook of Christianity in China. Volume 1: 635 - 1800*. Leiden & Boston & Köln: Brill, 2001.
5. Bahr, Florian, S.J. „Obrana jezuitských misii.“ In: Josef Kolářek, *Čínské epištoly*. Velehrad: Refugium Velehrad-Roma, 1999, s. 221 – 297.

Termín zadání práce: duben 2007

Termín odevzdání práce⁵: prosinec 2008

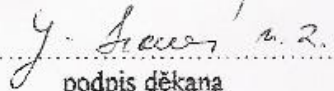
Vedoucí diplomové práce, titul (hůlkovým písmem): doc. Lucie Olivová, M. A., Ph. D.

.....
podpis vedoucího práce

.....
podpis vedoucího katedry

.....
datum

.....
podpis děkana

³ Viz Prováděcí norma Studijního a zkušebního řádu UP v Olomouci na FF UP, článek 8 bod 5.

⁴ Uvádějí se pouze stěžejní prameny (asi 5 titulů).

⁵ Termín je zpravidla dán Harmonogramem FF na příslušný akademický rok. Součástí práce je desetiřádková anotace ve vázané formě s autorským prohlášením. Anotace obsahuje: cíle práce, způsob naplňování cílů, klíčová slova a resumé výsledků. U práce se předpokládají bibliografické údaje zpracované podle platné normy (nejlépe ISO). Práce se odevzdává na katedrách ve dvou tištěných verzích a na CD.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla veškeré použité prameny a literaturu.

Olomouc, 22. 4. 2009

.....

ANOTACE

Katolické misie v Číně v novověku byly uskutečňovány především členy jezuitského řádu. Jejich misijní působení v té době je asi nejznámější a nejlépe zdokumentované. Na čínském území však působili také příslušníci jiných řeholních řádů. Cílem práce je zmapovat působení řádu františkánů v čínské misii, zhruba od 17. století do roku 1843, početně i časově, a poukázat na jeho význam v evangelizaci Číny. Ukázat, že v Číně nepůsobili jen jezuité a že působení jiných řeholních řádů by nemělo být opomíjeno. V práci jsou představeny i významné osobnosti františkánské misie v Číně, především ze Španělska, Itálie a českých zemí. Další oblastí je vysvětlení pozice řádu františkánů ve sporu o rituály, srovnání misijní taktiky františkánů a jezuitů, a jejich role v době ilegálních misí po vydání ediktu císaře Yongzhenga.

Klíčová slova: Čína, katolické misie, františkáni, jezuité, evangelizace Číny, spory o rituály, Shandong, císař Yongzheng, ilegální misie, protikřesťanské perzekuce

ANOTATION

In the late imperial period Catholic missions in China were carried out especially by the Jesuits. Their missions are well documented and most likely the best-known. However, there also were members of other religious orders in China in those days. The aim of this bachelor thesis is to chart the activities of the Franciscan order in Chinese mission, approximately from 17th century to 1843 with respect to time and the quantity, and to show its importance in the evangelization of China; to show that not only the Jesuits worked in China and that the work of other religious orders should not be marginalized. Important personalities from Spain, Italy and the Czech lands of the Chinese Franciscan mission are introduced in the thesis. The position of the Franciscan order in the dispute over rites is explained, the missionary policy of the Jesuits and the Franciscans is compared, and their role in the time of the illegal missions after the edict of the Emperor Yongzheng had been published, is described.

Key words: China, Catholic missions, Franciscans, Jesuits, evangelization of China, dispute over rites, Shandong, Yongzheng emperor, illegal missions, anti-christian persecution

Mé poděkování patří zejména vedoucí mé práce paní docentce Olivové za cenné rady pro zpracování, doporučení literatury a trpělivost. Děkuji také panu Mgr. Dospělovi za poskytnutí literatury k tématu a panu Mgr. Kučerovi, se kterým jsem se radila o formální stránce práce.

OBSAH

EDIČNÍ POZNÁMKA	str. 9
I. ÚVOD.....	str. 10
II. MATERIÁLY A METODY.....	str. 11 - 12
III. FRANTIŠKÁNSKÉ MISIE V ČÍNĚ V NOVOVĚKU.....	str. 13
1. KATOLICKÉ MISIE.....	str. 13- 14
1.1 Římskokatolické misie v Číně.....	str. 14 -15
2. FRANTIŠKÁNSKÝ ŘÁD.....	str.15- 16
3. KATOLICKÉ MISIE V RANÉM NOVOVĚKU V ČÍNĚ.....	str.16- 19
4. SPORY O RITUÁLY.....	str. 20- 22
5. FRANTIŠKÁNSKÁ MISIE V ČÍNĚ.....	str. 23- 24
5. 1 Založení františkánské misie v Shandongu.....	str. 24- 26
5. 1.1. Ji‘nanská misie.....	str. 26- 29
5. 1. 2. Protikřesťanská perzekuce v Shandongu 1665.....	str. 30- 31
5. 2 Návrat františkánů do Shandongu po protikřesťanském pronásledování 1665 – 1669.....	str. 31
5.2.1 Příchod otce A. a S. Paschale do Shandongu.....	str. 31- 34
5.2.2 Příjezd otce Incarnatione do Ji‘nanu.....	str. 35- 36
5.2.3 Působení otce Oscy v Shandongu.....	str. 36- 37
5.2.4 Otec Bañeza v Shandongu.....	str. 37
5. 3 Působení otce Fernandéz- Olivera v Shandongu.....	str. 38- 39
5. 4 Křesťanství a čínské sekty.....	str. 40
5. 4. 1 Založení italské františkánské rezidence v Shandongu.....	str. 40
5. 4. 2 Protesty Fernándeze–Olivera proti křtům členů tajných sektstr... 40- 41	
5. 5 Založení ilegálních křesťanských misí v Shandongu po vydání ediktu císaře Yongzhenga roku 1724.....	str. 41- 42
5. 5. 1 Buocherovo působení v ilegální shandongské misii.....	str. 42- 43
5. 5. 2 Italští františkáni působící v shandongské ilegalitě.....	str. 43- 44
5. 5. 3 Španělští františkáni působící v ilegalitě v Shandongu a Velká perzekuce.....	str. 44- 45

6. POSTAVENÍ ČESKÉ FRANTIŠKÁNSKÉ PROVINCE V RANÉM NOVOVĚKU A JEJÍ PŮSOBENÍ V ČÍNĚ	str. 46- 47
6. 1 Čeští františkáni v Číně	str. 47- 49
6. 2 Význam českých misionářů a jejich podíl mezi německými misionáři.....	str. 50- 53
6. 3 Češi a Moravané jako misionáři a vrchní misionáři.....	str. 54- 55
IV. ZÁVĚR.....	str. 56- 57
RESUMÉ.....	str. 58
V. SEZNAM LITERATURY.....	str. 59- 60
VI. PŘÍLOHY.....	str. 61-63

EDIČNÍ POZNÁMKA

V čínských názvech a jménech objevujících se v textu bakalářské práce je zásadně použita mezinárodní transkripce pinyin. Vzhledem k zaměření práce a po dohodě s její vedoucí jsem se u čínských názvů rozhodla neuvádět jejich znakový přepis. Ve většině případů se jedná o místní názvy v Číně – tzn. názvy měst a provincií, v menší míře to jsou vlastní jména. Jsou tedy zapsány výhradně v transkripci pinyin, která je pro potřeby práce dostačující. Pokud u názvu měst existuje i jejich český nebo zahraniční ekvivalent (např. Guangzhou – Kanton) uvádím ho spolu s čínským jménem v standardní transkripci pinyin.

I. ÚVOD

Tato práce má přehledně popsat působení františkánského řádu v Číně v novověku spolu s okolnostmi, které jeho působení ovlivnily. Zaměřím se na františkánské misie v Číně v novověku (tj. zhruba od počátku 17. století do roku 1843). Samozřejmě se nezapomenu zmínit o katolických misích obecně. Pár slov věnuji také historii setkávání Číny s křesťanstvím a nevynechám ani spory o rituály, které velice výrazně ovlivnily misijní činnost v Číně a které se dotkly i působení samotného františkánského řádu v Číně. V rámci tématu je nutné zmínit významné osobnosti františkánských misí z různých zemí, které v daném období působily v Číně, především pak nejvýznamnější španělské a italské misionáře. Podívám se hlavně na jejich působení v provincii Shandong, ale i v dalších misijních stanicích na čínském území. Zaměřím se také na konkrétní misionáře české františkánské provincie sv. Václava, zmíním i podíl české františkánské misie v Číně v raném novověku - je to velmi důležitá a podstatná součást práce.

Po shromáždění potřebných materiálů a jejich vyhodnocení chci vytvořit ucelený pohled na působení františkánského řádu v Číně od začátku 17. století do roku 1843, protože tato problematika, na rozdíl od velmi dobře zpracovaných jezuitských misí v Číně, není příliš známá ani zpracovaná. V rámci své práce chci ukázat a dokázat, že v Číně nepůsobili jen jezuité, i když samozřejmě měli vedoucí postavení, ale že ani působení jiných řeholních řádů nebylo bezvýznamné.

Mým cílem je tedy sepsat významné faktory, které misijní činnost františkánů v Číně ovlivnily, jejich misijní taktiku, představit významné osobnosti františkánského řádu působící v Číně, poukázat na jejich důležitost a také ukázat význam františkánů při jejich misijním působení v Číně.

II. MATERIÁLY A METODY

Po shromáždění materiálů jsem pro zpracování práce použila analyticko- syntetickou metodu. Literatura, z které jsem čerpala, je napsána v českém, německém a anglickém jazyce. Důležitou součástí procesu zpracování materiálů byl proto i jejich překlad. Po shromáždění, přečtení a překladu literatury jsem provedla jejich vyhodnocení a zpracování v souvislostech vhodných pro potřeby mé práce.

V kapitole věnované katolickým misiím obecně mi posloužily tyto knihy: Kubíková, Jiřina. *Křesťanská misie v 16.–18. století*. Praha 2001 a Čornejová, Ivana. *Tovaryšstvo Ježíšovo. Jezuité v Čechách*. Praha: Mladá fronta, 1995. Kubíková zachycuje především obecný pohled na organizaci misií v období raného novověku, Čornejová nám zase ukazuje náhled do historie křesťanských misií, na původní ideu katolických misií a jejich srozumitelné rozdělení na vnější a vnitřní. Jako velice prospěšná se ukázala i anglická publikace: Neill, Stephen. *A History of Christian Missions*. Londýn 1977. Pro zachycení římskokatolických misií na čínském území jsem shledala jako nejvhodnější internetový článek: Evers, Georg: *Křesťanství v Číně – dějiny promeškaných příležitostí?*. Ke krátkému pojednání o jezuitských misiích na čínském území mi posloužila také biografie: Andreotti, Giulio: *Matteo Ricci. Jezuita v Číně (1552- 1610)*. Olomouc: Refugium Velehrad Roma 2007.

Publikace Gernet, Jacques. *China and the Christian Impact*. Cambridge 1985, Neill, Stephen. *A History of Christian Missions*. Londýn 1977. a Fairbank, John K. *Dějiny Číny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007 – nabízejí ucelený a srozumitelný výklad důležité součásti katolických misií na čínském území – sporů o rituály. V souvislosti s touto problematikou by neměla být opomenuta ani jedna kapitola z knihy: Bahr, Florian, S.J. *Obrana jezuitských misií*. In: Koláček, Josef. *Čínské epištoly*. Velehrad: Refugium Velehrad-Roma, 1999

Při psaní o dějinách františkánského řádu mi posloužila především následující publikace: Hlaváček, Petr. *Čeští františkáni na přelomu středověku a novověku*. Praha: Academia 2005. a internetový odkaz <http://www.ofm.cz/frantiskansky-rad/prvni-rad>. Pro zpracování zahraniční františkánské misie, tzn. hlavně té španělské a italské, mi posloužily následující dvě cizojazyčné knihy: Lemmens, OFM, Leonhard. *Geschichte der Franziskanermissionen*, Münster: Aschendorffsche Verlagsbuchhandlung 1929 (Missionswissenschaftliche Abhandlungen und Texte, vol. 12), a Mungello, D. E.. *The Spirit*

and the Flesh in Shandong, 1650–1785. Lanham and London: Rowman & Littlefield, 2001.

Co se týče české františkánské misie čerpala jsem hlavně z knihy: Grulich, Rudolf. *Der Beitrag der böhmischen Länder zur Weltmission des 17. und 18. Jahrhunderts*, Königstein/Ts.: Institut für Kirchengeschichte von Böhmen – Mähren – Schlesien e. V. 1981.

Pro zachycení ovzduší české františkánské provincie, ze které čeští františkáni vyjžděli na své misijní působení do Číny, byla nejvhodnější následující publikace: Elbel, Martin. *Bohemia Franciscana. Františkánský řád a jeho působení v českých zemích v 17. a 18. století*. Olomouc: Verbum 2001.

III. FRANTIŠKÁNSKÉ MISIE V ČÍNĚ V NOVOVĚKU

1. KATOLICKÉ MISIE

Termín misie je přejatý z latinského slova *missio*, které pochází od slovesa *mitto*, *mittere*, což znamená *poslati*, *vyslati*. Missio je tedy posláním, odesláním, vysláním. Křesťané, bez ohledu na řádovou příslušnost, vidí svou misii jako úkol přikázaný Ježíšem Kristem.¹ Obecně vzato katolické misie navazovaly na práci a tradici apoštolů, kteří byli vlastně prvními misionáři.² Největším novozákonním misionářem působícím mezi pohany byl apoštol Pavel – se svými pomocníky se vydal na tři velké misijní cesty po provinciích Římské říše – do měst Malé Asie a dál na západ až do Evropy – Makedonie, Řecka a Itálie.³

Katolické misie se dělí na misie vnitřní a vnější (zámořské). Misie vnitřní se pohybovaly v okruhu příslušné domácí provincie a jejich úkolem bylo přimět nekatolické obyvatelstvo ke konverzi, ale také průběžně, cyklicky se opakujícím působením, mezi katolíky ozřejmovat, upevňovat a posilovat pravou víru. Vnější misie se ubíraly do zámoří, do Ameriky, Asie, Afriky, anebo i do pravoslavných regionů východní Evropy či protestantských zemí Skandinávie.⁴

V české historiografii se tyto zámořské misie těší velkému zájmu dějepisců, neboť k nim zaujímali poněkud shovívavější postoj než k misiím vnitřním. Ten spočíval v tom, že u dalekých, zahraničních misionářských cest se vyzdvihoval zájem misionářů o putování do vzdálených krajin a jejich úsilí šířit křesťanství po celém světě. Na druhé straně při hodnocení domácích misií se objevovaly kritiky ohledně nepatřičnosti užívání hrozeb a případných vojenských zásahů při šíření křesťanské víry. Vnitřní i vnější misie vykonávali především jezuité - pro zámořské misie byl v jezuitském řádu skutečným vzorem a příkladem hodným následování „apoštol Indie“ – sv. František Xaverský.⁵ Do dalekých krajů se kromě jezuitských misionářů vydávali také františkáni, dominikáni a příslušníci jiných řeholních řádů. Františkáni pronikali hlavně do severní Afriky, pak i na východ asijského kontinentu - do Japonska, na Filipíny, do Číny, ale i do Ameriky.⁶

¹ Kubíková 2001, str. 9.

² Čornejová 1995, str. 120.

³ Kubíková 2001, str. 9.

⁴ Čornejová 1995, str. 120.

⁵ Tamtéž, str. 124.

⁶ Tamtéž, str. 130.

Misie byly ovlivněny konkrétními vnitropolitickými poměry, jak v krajích, kam misionáři směřovali, tak v zemích, z nichž byli vysíláni. V neposlední řadě se misíí dotýkaly komplikované vztahy evropských mocností a nařízení papežské kurie. V novověku, tedy v období, které je předmětem mé práce, byla také důležitá změna v organizaci misíí. V 16. století byla iniciativa na straně králů Španělska a Portugalska. Sepětí misíí se Španělskem a Portugalskem znamenalo, že byla do misijní práce vtažena jen malá část křesťanského světa. Tento systém organizace misíí byl už déle neudržitelný.⁷ Do věci misíí se tedy vložil Řím, který prosadil centrální řízení misíí papežem. Instituce, která zásadně změnila dosavadní řízení misíí, byla Sacra Congregatio de Propaganda Fide (Svatá kongregace pro šíření víry) – organizace zřízená papežem v roce 1622.⁸ V tomto období tedy už můžeme hovořit o tom, že papež byl nejvyšší duchovní autoritou, která zavazovala všechny misionáře k jednotnému, nejvyšší církevní autoritou posvěcenému, postupu při šíření pravé víry.⁹

1.1. Římskokatolické misie v Číně

Setkávání Číny s křesťanstvím mělo několik fází a podob. Prvními křesťany na čínském území byli nestoriáni. Do Číny se dostali za dynastie Tang. Dokladů o jejich působení není mnoho – kamennou desku ze Xi'anu pocházející z roku 781 objevili jezuitští misionáři až v roce 1625. Tolerance nestoriánské církve skončila, když císař Wuzong začal roku 845 pronásledovat buddhisty. Protože jeho cílem bylo všeobecné potlačení náboženských vlivů, postupně pronásledování rozšířil na všechny cizí kultury ve své zemi, včetně křesťanství. Po delší pauze se do Číny dostali další křesťané až ve 13. století a to v době panování mongolské dynastie Yuan (1271–1368). Sám vládce Kublajchán žádal papeže Mikuláše IV. o zaslání misionářů na svůj dvůr v Khanbaliku. V roce 1294 sem tedy dorazila malá delegace františkánských misionářů v čele s Giovannim da Montercorvino. Ten v Khanbaliku nechal vystavět několik kostelů a přeložil Nový zákon a žalmy do mongolštiny a papež jej dokonce jmenoval prvním biskupem nově založené arcidiecéze Khanbalik a pověřil ho jurisdikcí nad

⁷ Kubíková 2001, str. 47.

⁸ Neill 1977, str. 177.

⁹ Čornejová 1995, str. 130.

ještě neexistujícími, podřízenými diecézemi. Montercorvino ale již v roce 1328 zemřel a biskupský úřad zůstal po nějakou dobu neobsazen. S pádem dynastie Yuan a nástupem dynastie Ming k moci v roce 1368 skončila také činnost františkánské misie v Číně. Vliv těchto misionářů se omezil na kulturní a náboženský svět Mongolů, zatímco čínské společnosti se nikdy ve větší míře nedotkl. Důvodem byl zejména jejich malý počet. Další činnost křesťanských misionářů započala až na přelomu 16. a 17. století. V této etapě křesťanských misí zaujali vedoucí pozici jezuité. Misijní činnost jezuitů v tomto období zahájil Matteo Ricci.¹⁰ Avšak na území čínského císařství působily i další řeholní řády - především františkáni a dominikáni.

2. FRANTIŠKÁNSKÝ ŘÁD

Roku 1209/ 1210 papež Inocenc III. schválil františkánskou řeholi, kterou mu předložil František z Assisi (vl. jm. Giovanni Bernardone) a byl tak odsouhlasen vznik nového, žebravého řádu františkánů (tzv. fratres minores, tj. Menších bratrů), který vyznával život v naprosté chudobě. Vedle mužského řádu vznikla ještě ženská větev řádu – tzv. klarisky podle zakladatelky Kláry z Assisi a laická větev řádu – tzv. terciáři.¹¹ Netrvalo dlouho a myšlenky nového řádu se šířily z Itálie všemi směry.

Sv. František nebyl spokojen s vývojem svého řádového společenství, pomocí *Malého a Velkého testamentu* (závěti) z roku 1226 se snažil spolubratřím vysvětlit, jakou formu života mu Kristus ukázal. V roce 1226 však zemřel a již o dvě léta později byl papežem Řehořem IX. kanonizován. Zmiňuji se o tom proto, že právě tehdy mezi františkány začal spor o interpretaci Františkova dědictví, který neskončil dodnes.¹²

Chudoba, již sv. František považoval pouze za jeden z prostředků k zachování evangelia, se najednou stala pro různé františkánské komunity programovým bodem číslo jedna. Soupeřily pak mezi sebou, která ze skupin žije nejvíc v souladu s původními ideály tohoto

¹⁰ Evers, Georg: Křesťanství v Číně – dějiny promeškaných příležitostí?
<http://www.getsemany.cz/node/1840> (10. 2. 2009)

¹¹ Hlaváček 2005, str. 17.

¹² Tamtéž, str. 18.

svého zakladatele. Narůstající konflikt mezi různými skupinami v řádu znemožňoval ve své podstatě každý pokus o reformu.¹³ Teprve ve 14. století lze nalézt počátky reformního hnutí (neobešlo se samozřejmě bez obtíží) spojované s termínem observance (z lat. *observare*, tj. zachovávat). Šlo v podstatě o návrat k původnímu ideálu a k přísnějšímu zachovávaní řehole. *Martinské konstituce* navržené Janem Kapistránem a schválené papežem Martinem V. roku 1430 byly snahou srovnat rozpory mezi vzniklými směry řádu, observanty a konventuály, jednotu však nezajistily. Až bula *Ut sacra* papeže Evžena IV. z roku 1446 vedla k určitému rozdělení. Observantská větev mezitím rostla a bylo třeba ji rozdělit na dva územní celky, na *rodinu cismontánskou* (středisko Řím) a *ultramontánskou* (středisko Madrid). Každá měla v čele generálního vikáře, u cismontánské rodiny se jím stal Jan Kapistrán. Díky němu observantská reforma pronikla i do českého prostředí. Dne 29. května 1517 se bulou *Ite et vos* papeže Lva X. řád definitivně rozděluje na konventuály a observanty. Observantská reformní větev se tak stává samostatným řádem a její český vikariát se mění na provincii.¹⁴

3. KATOLICKÉ MISIE V RANÉM NOVOVĚKU V ČÍNĚ

Šestnácté a sedmnácté století bylo pro římskokatolické misie časem význačných úspěchů. Co především odlišuje tato dvě století, je radikální změna v organizaci misí a v jejich vztahu k evropským centrům.¹⁵ V 16. století spočívala iniciativa v rukou králů Španělska a Portugalska a velkých řeholních řádů, zejména jezuitů, ale také františkánů a dominikánů. Misionáři se těšili královské ochraně, cestovali na španělských a portugalských lodích a měli zajištěnou finanční pomoc. Úspěch misí byl však narušen, protože se mniši někdy až moc angažovali ve světských zájmech a v obchodě, neméně negativně působilo i soupeření mezi jednotlivými řády. Sepětí misí se Španělskem a Portugalskem znamenalo, že byla do misijní práce vtažena jen malá část křesťanského světa, což nebylo již déle udržitelné.¹⁶ Do celé záležitosti se tedy vložil Řím se snahou prosadit centrální řízení misí papežem. Instrukce, která zásadně změnila jejich dosavadní organizaci, byla *Sacra Congregatio de Propaganda Fide* - Svatá kongregace pro šíření víry. Prvním sekretářem

¹³ Hlaváček 2005, str. 19.

¹⁴ <http://www.ofm.cz/frantiskansky-rad/prvni-rad> (11. 2. 2009)

¹⁵ Neill 1977, str. 177.

¹⁶ Kubíková 2001, str. 47.

Propagandy se v roce 1622 stal Francesco Ingoli, který tento úřad zastával až do své smrti v roce 1649. Chtěl získat co nejpřesnější informace o stavu misí po celém světě, požadoval, aby se misie definitivně osvobodily od spojení se Španělskem a Portugalskem, také aby vznikla řada nových biskupství, které by byly v těsnějším spojení s Vatikánem. Podle jeho názoru bylo důležité, aby vzniklo domorodé duchovenstvo a aby byly domácím duchovním svěťovány i vyšší církevní úřady. Křesťanská víra se musí odpoutat od kolonialismu, aby nebyla chápána jako cizorodé náboženství.¹⁷ Také v Číně Vatikán 4. ledna 1674 jmenoval čínského biskupa. Byl jím Luo Wenzao, který se narodil roku 1617 v chudé rolnické rodině. Pro víru byl získán v roce 1633 španělskými františkány. Evropané mu udělili evropské jméno, proto se v pozdějších záznamech objevuje jako bratr Gregorio.¹⁸

Ovšem už brzy se objevily problémy, především ve věci zřizování biskupství. Dříve totiž ustanovovali biskupství a jmenovali biskupy španělští a portugalské králové. Tato praxe však musela přestat, všechny biskupské funkce měli vykonávat tzv. apoštolští vikáři, kteří měli jednat jako přímí reprezentanti papeže. Tento počin těžce nesli španělští a portugalské panovníci - považovali to za porušení svých práv.¹⁹ Spory mezi zastánci starých pořádků a apoštolovými vikáři nastaly také v Číně, např. v Moyangu v provincii Guangdong na jihu Číny. Poslušnost apoštolovými vikářům odmítali především Portugalci. Další konflikty se týkaly rozdělení provincií v Číně mezi staré diecéze pod správou Španělska a Portugalska a apoštolovské vikariáty. Teprve roku 1696 došlo k dohodě – byly ponechány tři staré portugalské diecéze se svými dosavadními privilegii – Peking, Nanjing a Macao. Svátá stolice si vyhradila právo spravovat vikariáty ve Fujianu, Shaanxi, Jiangxi, Yunnanu a zřídit další vikariáty, které budou podléhat přímo Římu.²⁰ Tolik obecný popis situace a ovzduší, ve kterých pronikali do Číny první misionáři nové éry.

Sklonek vlády dynastie Ming a nástup mandžuské dynastie Qing v roce 1644 k moci přinesl nové kontakty Číny s Evropou. Po obchodních cestách se brzy vydali i misionáři. Prvními misionáři, kteří zprostředkovali kontakt Číny s Evropou, byli příslušníci jezuitského řádu.²¹ Jedním z prvních a zároveň nejvýznamnějších byl Ital Matteo Ricci, který přijel do Číny v roce 1583. Nejprve se usadil v Macau, kde se učil čínsky a taky se dozvěděl mnohé informace o čínských zvycích.²² Nutnost znalosti čínského jazyka a místních zvyků už

¹⁷ Kubíková 2001, str. 48.

¹⁸ Neill 1977, str. 190.

¹⁹ Kubíková 2001, str. 49.

²⁰ Tamtéž, str. 51.

²¹ Fairbank 2007, str. 179.

²² Kubíková 2001, str. 41.

zdůrazňoval páter Valignano²³, když na konci 16. století plánoval vyslání misionářů do Číny : „ *Ať učiní předsevzetí naučit se mandarínský jazyk, psát i číst čínštinu a studovat také zvyky a vůbec všechno, co je zapotřebí, aby se mohli pokusit o tento podnik, pokud se to bude líbit našemu Pánu (...)*“²⁴ Ricci se postupně stěhoval čím dál víc do vnitrozemí, tzn. blíže hlavnímu městu čínského císařství.²⁵ Roku 1601 získal povolení k pobytu v Pekingu. Také v Pekingu používal Ricci a jeho druhové stejnou misijní taktiku: nejprve hodlali dosáhnout vážnosti a ocenění pro svou vědu, a poté začít hovořit o víře. V Pekingu byla ovšem situace složitá kvůli sporům mezi eunuchy a mandaríny, do kterých byli nedobrovolně zataženi i otcové. Byli dokonce i krátce vězněni,²⁶ jejich prestiž však postupem času nesmírně vzrůstala²⁷ a jejich následovníci potom získávali funkce ve dvorní astronomické kanceláři. Jezuitům se podařilo získat zájem čínských vzdělců znalostmi astronomie, kartografie, hodinářství a dalších mimořádných dovedností.

Triumf jezuitů se zdál kompletní. Jejich vítězství zaručovalo také ochranu pro misionáře jiných řádů, hlavně františkány a dominikány.²⁸ Zároveň ve své misijní činnosti uplatňovali zásadu akomodace, tzn. přizpůsobení se místním podmínkám. Zásadu akomodace Ricci uplatňoval i výběrem oděvu. Svě kněžství ukazoval ne černou jezuitskou sutanou, ale šedým rouchem buddhistického kněze. Tuto volbu Ricci brzy přehodnotil a než přijel do Pekingu, oblékl se jako čínští učenci. Ricci bral ohled na čínskou mentalitu, svůj životní styl přizpůsobil místním zvykům a choval vysokou úctu k čínské kultuře. Bylo mu jasné, že Číňanům může být evangelium zprostředkováno jen velmi citlivě, neodsoudil proto čínský kult předků a uctívání Konfucia. Právě tato misijní taktika jezuitů se brzy stala záminkou k rozpoutání tzv. sporů o rituály (Viz kapitolu 4). Důležité také je, že papež Pavel V. dal v roce 1615 čínským kněžím povolení mluvit k lidu v čínštině.²⁹ Okolo roku 1666 byly díky práci jezuitů všechny liturgické knihy přeloženy do čínštiny.³⁰ Při překladech některých liturgických termínů se objevily jisté problémy s jejich definicemi v čínštině. To je ale věc jiná.

Jezuité byli vystaveni útokům především dvou řádů – žebravých františkánů, jehož hlavním cílem je hlásání evangelia a řádu dominikánů, jejichž povinností je kázat a

²³ Valignano, Alessandro (15. 2. 1539 – 20. 1. 1606): italský jezuita (do Tovaryšstva Ježíšova vstoupil r. 1566), který dohlížel na zavedení katolicismu na Dálném Východě, zejm. v Japonsku a v Číně.

²⁴ Andreotti 2007, str. 20.

²⁵ Kubíková 2001, str. 41.

²⁶ Andreotti 2007, str. 63.

²⁷ Tamtéž, str. 64.

²⁸ Neill 1977, str. 190.

²⁹ Tamtéž, str. 190.

³⁰ Tamtéž, str. 191.

studovat.³¹ Oba tyto řády přišly do Číny na počátku 17. století ze španělských Filipín.³² Zaměřily se na kázání prostému lidu a kritizovaly jezuity, že udržují vztahy především s čínskou elitou. Jezuitská orientace na elitu však byla záměrná. Součástí jezuitských plánů totiž byla tzv. evangelizace shora - předpokládali, že když získají elitu, bude evangelizace ostatního obyvatelstva rychlejší. Dalším rozdílem mezi jezuity a františkány společně s dominikány byla rozdílná orientace ve světě vědy. Jezuité byli velice vzdělaní a zabývali se exaktními vědami, kdežto františkáni a dominikáni byli zaměřeni na humanitní vědy. Františkány a dominikány ale asi nejvíce vyděsilo, jakým způsobem jezuité Číňanům zvěstují křesťanskou víru – že tolerují konfucianství, kult Konfucia a kult předků. Jejich spor byl oznámen i papeži a ten pověřil dva zvláštní vyslance, aby vykonali audienci u qingského císaře a vyložili mu nadřazenost papežské autority.³³ Císař totiž považoval misionáře za svoje vlastnictví a byl rozrušený, když zjistil, že tito misionáři chovají oddanost jinému, dalekému vladaři – papeži, o kterém císař nic nevěděl. Byl hrubě uražený, že papež mohl poslat vyslance, kteří požadovali minimálně rovnoprávnost mezi čínským císařem a papežem.³⁴ Výsledkem bylo, že roku 1724 čínský císař Yongzheng křesťanství zakázal coby heterodoxní učení.³⁵ Tento zákaz se dotkl nejen jezuitů, ale i působení dalších řeholních řádů – tzn. i františkánů. Museli působit v tajnosti a často se stávali obětmi perzekuce.

Rozdílnost představ o tom, jak šířit stejnou, křesťanskou víru, soupeřivost mezi jednotlivými řády, dovolávání se pomoci nebo možná i vzájemná nařčení směřovaná papeži, nepřátelství a nevráživost způsobily, že katolické misie v Číně vlastně zlikvidovaly samy sebe – přestože zákaz vyšel od čínského císaře. Křesťanské komunity období zákazu sice přežily, kněží však museli působit v tajnosti. Zákaz křesťanské víry byl zrušen až v roce 1846 zásluhou Francouzů.³⁶

³¹ Buben 2006, str. 11.

³² Fairbank 2007, str. 179.

³³ Tamtéž, str. 180.

³⁴ Neill 1977, str. 193.

³⁵ Fairbank 2007, str. 180.

³⁶ Tamtéž, str. 256.

4. TZV. SPORY O RITUÁLY

Jak bylo uvedeno již výše, hlavní zbraní misijní taktiky jezuitů byla tzv. akomodace, tzn. přizpůsobení se místním podmínkám. Názory jednotlivých řeholních řádů se v těchto ohledech značně lišily. Protože jde o zásadní součást katolických misí v Číně, dotýkající se i působení františkánských misionářů, je nutné se o této záležitosti zmínit. Jezuité byli hlavní misionářskou silou v Číně. Nově příchozí misionáři, příslušníci jiných řeholních řádů, byli zděšeni, jakým způsobem jezuité zvěstují křesťanskou víru Číňanům. Cítili, že jezuité kvůli základnímu přání být zadobře s čínskou šlechtou a snaze vyvarovat se pronásledování rozprodali základy křesťanské víry.³⁷ Co tedy v jezuitském výkladu víry čínskému národu představitele jiných řádů, především františkány a dominikány, nejvíc znepokojovalo?

Jak již bylo řečeno, jezuité si velice vážili čínské kultury, chodili oblékáni jako čínští literáti.³⁸ Za další, Ricci, který se naučil čínsky, měl problém s nalezením vhodných čínských ekvivalentů pro křesťanské termíny. Zároveň si byl vědom toho, že křesťanství bude pro Číňany přijatelné jen tenkrát, když jim nebude předkládáno jako něco absolutně cizího, ale naopak jako něco velmi blízkého. První otázkou byl překlad pojmu *Bůh*. Ricci nejprve užíval termín *tianzhu*, tzn. Pán nebes. Časem se Ricci přesvědčil, že starobylé čínské termíny *shangdi a tian* mají teistický význam a misionáři je mohou používat. Také čínské slovo *sheng* = což překládal jako „svatý“, mělo širší význam. Znamenalo všechno, co bylo hodné úcty. Takže výraz *sheng* podle Ricciho názoru mohli čínští křesťané používat i pro Konfucia, jak bylo v Číně zvykem. To mu později odpůrci vyčítali a nařkli ho, že čínského učitele zařadil mezi křesťanské svaté jako svatého Konfucia. Dalším problémem, se kterým se Ricci a jezuité vůbec museli vyrovnat, byla čínská tradice uctívání předků. Museli rozhodnout, zdali je tento kult uctívání předků jen starým a pohanským zvykem, nebo má ráz občanské a rodinné úcty. Pro Ricciho to nebylo jednoduché rozhodnutí. Nakonec k této věci po dlouhém studiu zaujal mírný postoj. Rozhodl, že obřady ke cti Konfucia a rodiny mají jen občanský význam a křesťané se jich mohou účastnit. Ricci doufal, že tyto obřady budou časem nahrazeny křesťanskými zvyky. Zemřel v roce 1610, jeho misijní působení v Číně bylo úspěšné,³⁹ ale spory ohledně Ricciho zavedené terminologie jeho smrtí neutichly. Právě naopak.

³⁷ Neill 1977, str. 191.

³⁸ Literát = účastník císařských zkoušek, úspěch u těchto zkoušek byl předpokladem pro získání dobrého úřednického místa, zkoušky měly několik úrovní a kandidáti mohli dosáhnout různých titulů – nejnižší titul byl bakalář (*shengyuan*) a nejvyšší titul doktor (*jinshi*)

³⁹ Kubíková, Jiřina 2001, str. 42.

V 17. století spor začal a otevřeně propukl na počátku 18. století. Byly zde především tři záležitosti budící napětí mezi příslušníky jednotlivých řeholních řádů: úcta projevovaná předkům při obřadech souvisejících s kultem předků (byla to opravdu jen občanská úcta, nebo tyto obřady poškozovaly náboženskou úctu a čest?), dále pocty projevované Konfuciovi a výklad termínu *Bůh*.

V roce 1656 slavili úspěch jezuité. Byl to ale takový úspěch neúspěch. Řím v nepřesných termínech potvrdil, že pocty Konfuciovi a zesnulým předkům mají jen světský charakter, nejsou útočné a mohou být proto povoleny. Jezuité to brali přinejmenším jako schválení svých metod a přístupů. Již v roce 1693 ale francouzský apoštolský vikář Charles Maigrot trval na tom, že přístup jezuitů je chybný, že termíny *shangdi* a *tian* nemohou být používány pro Boha a pocty prokazované zesnulým předkům nemají být prováděny. Tento úsudek odeslal do Říma. Jezuité však odpověděli. Požádali císaře, aby vydal výnos, ve kterém by sepsal definici sporných termínů. Císař Kangxi (1654–1722, vládl 1662–1722) vyhověl jezuitům, sepsal, opravdu jen naoko, že pocty prokazované Konfuciovi mu jsou prokazovány jen jako zákonodárci. Že pocty prokazované předkům jsou pouze ukázkou lásky, památkou na mrtvé a oslavou toho dobrého, co předkové v životě vykonali a že obětování *tian* není obětování viditelným nebesům, ale Nejvyššímu Pánovi, stvořiteli země a nebe. Tento dopis jezuité odeslali do Říma. Rozhodnutí, které přišlo z Říma - dekret z 20. 11. 1704⁴⁰, bylo pro jezuitu velice nepříznivé. Pro Boha mohl být používán jen termín *tianzhu*, pocty nemohly být prokazovány Konfuciovi ani zesnulým předkům při žádné příležitosti.⁴¹

To už jsme na počátku 18. století. Působení jezuitů v Číně bylo zkompromitováno útoky jiných misionářů a zprostředkovaně byli jezuité vystaveni útokům i v Evropě. Vatikán měl už dlouho v podezření ústupky, které jezuité poskytovali čínským křesťanům, a rozhodl se proto v roce 1705 vyslat monsignora Charlese de Tournona do Číny s příkazem zakázat misionářům projevovat sebemenší toleranci Číňanům v provádění tradičních čínských zvyklostí – pocta věnovaná Konfuciovi, obřady uctívání předků a další. O dva roky později v Nanjingu Tournon proklel pověřivé praktiky Číňanů. Výsledkem těchto postupů a přísnosti ze strany římské autority bylo jen zničení jezuitských úspěchů, kterých bylo v Číně od počátku 17. století s velkým úsilím dosaženo. Od těchto chvil se spousta čínských křesťanů vzdala své víry, konverze byly čím dál vzácnější a nepřátelství vůči křesťanům – cizincům i čínským konvertitům – vzrostlo. Navíc Kangxi, který byl dříve křesťanství nakloněn, byl nyní velice podrážděný kvůli tomu, že jezuité, které považoval za svoje vlastnictví, mohou přijímat

⁴⁰ Neill 1977, str. 193.

⁴¹ Tamtéž, str. 192.

rozkazy z Říma.⁴² Roku 1724 nový čínský císař Yongzheng křesťanství zakázal coby heterodoxní učení.⁴³

Nyní se dostáváme k zásadní otázce. Opravdu byli misionáři, příslušníci jiných řeholních řádů, takoví praví křesťané a chtěli křesťanskou víru jen očistit od zhoubných termínů a zvyklostí, které v Číně propagovali jezuité? Nebo spíše žárlili na dominantní postavení jezuitů? Asi spíš to druhé. Dovoláváním se domnělé spravedlnosti u papeže v Římě si možná slibovali lepší budoucnost v rámci své misijní práce, doufali, že jezuité budou papežem potrestáni a vedoucí postavení v čínské misii zaujmou namísto jezuitů, byť třeba jen na čas, právě oni. Jen si neuvědomovali, že se ve sporu nejedná jen o jezuitu, františkány, dominikány a Řím. Čínský císař, který povoloval misionářům pobyt v zemi a byl nakloněn misijním aktivitám, nemohl být postaven mimo hru. Těmito spory uvnitř vlastní církve, zbytečnými nařčeními a kritikami si vlastně jednotlivé řády zlikvidovaly dobrou půdu pro misijní činnost na dlouhých 122 let. Teprve v roce 1846, za zcela jiné politické situace, bylo křesťanské náboženství v Číně na žádost Francouzů oficiálně znovu povoleno. Cizí kněží, misionáři, v mezidobro nadobro nezmizeli z čínského území. Museli však působit v tajnosti. Navíc ostatním řeholním řádům, především tedy františkánům a dominikánům, poskytovaly dobré vztahy jezuitských misionářů s čínskými císaři a jejich dominantní postavení vůbec, v době, kdy ještě bylo šíření a vyznávání křesťanství oficiálně povoleno, jistou ochranu a prostor pro jejich vlastní misijní činnost.

⁴² Gernet 1985, str. 520.

⁴³ Fairbank 2007, str. 180.

5. FRANTIŠKÁNSKÁ MISIE V ČÍNĚ

Františkánský páter a kustod Pedro de Alfaro toužil po zahájení františkánské misie v Číně.⁴⁴ Čínskou expedici připravoval v manilském klášteře augustinián Martin von Rada.⁴⁵ Důkladná příprava vyvrcholila 15. července roku 1579 cestou pátera Alfara a jeho společníků do Číny. Otce Pedra de Alfara na cestě do Číny doprovázeli Augustin de Tordesillas, Sebastian de San Francisco (nebo také de Baeza)⁴⁶, Ital GianBattista Lucarelli a další tři bratři. V červnu přicestovali do Kantonu, kde marně čekali na povolení k pobytu v čínském císařství. V říjnu roku 1579 své čekání vzdali, někteří z nich se vrátili do Manily, Alfaro s Lucarellim se však rozhodli zůstat na čínském území a vydali se k dalšímu působení do Macaa.⁴⁷ V Macau kromě konventu Lucarelli založil také základnu, ve které shromáždil dvacet chlapců pocházejících z Číny, Japonska a ze Siamu. Tyto chlapce učil křesťanské nauce a on sám se od Číňanů učil čínskému jazyku. Již zmíněné semináře měly velký význam pro rozvinutí i úspěšnost expedice v tu dobu, ale také pro její budoucnost. Ve skromných podmínkách v Macau Lucarelli seznamoval Číňany s ideou křesťanství, v té době v Číně neznámou.⁴⁸ V Macau se františkáni potýkali s portugalskou nesnášenlivostí a útoky na jejich misii. V červnu roku 1585 nakonec museli Macao opustit. Dalších téměř padesát let se španělští františkáni z manilské základny soustředili na japonskou misii, kterou zahájili v roce 1593. V roce 1632 přišla do Manily prosba dominikánského misionáře, pátera Angeluse Coqui působícího v čínské provincii Fujian. Žádal o zaslání dominikána, pátera Johannese Baptisty Moralese z Manily, který ovládal čínštinu a jeho úkolem bylo pomoci čínské misii dominikánů. Na cestě do Číny Moralese doprovázeli dva františkáni – páteři Caballero a Francesco Bermudez. Do Číny tato výprava dorazila v červenci roku 1633. Tím byla čínská misie františkánů znovu oživena.⁴⁹

⁴⁴ Bratr Pedro de Alfaro – kustod františkánské provincie ve filipínské Manile, který odejel 15. června 1579 z Filipín do Číny, aby tam založil novou františkánskou misii. Lemmens 1929, str. 123.

⁴⁵ Martin von Rada (30. 6. 1533 Pamplona, Navarra, Španělsko – červen 1578) - jeden z prvních členů augustiniánského řádu, kteří evangelizovali Filipíny

⁴⁶<http://www.filipiniana.net/ArtifactView.do?artifactID=P4000000011&query=Gonzalo%20Ronquillo%20de%20Pe%C3%B1alosa&page=309> (22. 3. 2009)

⁴⁷ Lemmens 1929, str. 124

⁴⁸ Tamtéž, str. 125.

⁴⁹ Tamtéž, str. 125.

Pro františkány byly ve většině případů startovací základnou španělské Filipíny, konkrétně Manila – odtud se potom vydávali na misijní cesty do Číny a jiných východoasijských zemí.

V Číně františkáni kromě základny a konventu v Macau založili misie také v Guangzhou (tj. v Kantonu) v provincii Guangdong, v Anhai a dalších městech v provincii Fujian a také v provincii Shandong. Španělská misijní činnost v provincii Shandong je velice podstatnou, ne-li dokonce nejdůležitější, součástí františkánských misí, proto se podíváme především na ni.

5. 1 Založení františkánské misie v Shandongu

Antonio de Santa Maria Caballero hrál největší a nejdůležitější roli v evangelizaci provincie Shandong. Narodil se 20. 4. 1602 ve vesnici Baltanás ve španělské provincii Valencia. Studoval na univerzitě v Salamance. V březnu roku 1618 vstoupil do františkánského řádu v konventu Calvario v náboženské provincii San Pablo. Po dokončení studií se přihlásil k účasti na františkánské misii do Japonska. Dorazil na Filipíny, do Manily, v roce 1629 ve společnosti dalších 29 františkánů. V Manile se Caballero sice připravoval na misii do Japonska, ale františkánský konvent San Gregorio v Manile plánoval misii do Číny, která měla pokračovat až do roku 1813. Caballero byl nakonec vlivem okolností určen pro čínskou misii. Caballerova práce v Číně může být rozdělena do dvou fází. První fáze v letech 1633–1636 byla problematická a neúspěšná, teprve druhá fáze v letech 1649–1669 byla významná a průkopnická.⁵⁰

V 17. století byla situace španělských františkánů a dominikánů v Číně velice nepříznivá. Byli totiž, na rozdíl od konce 16. století, portugalským patronátem na čas vyřazeni ze vstupu do Číny přes hlavní přístav pro Evropany – portugalské Macao. Částečně to způsobila tradiční nevráživost a soupeření Španělů a Portugalců, ale také již uvedená změna v řízení misí – založení Propagandy v roce 1622 a soupeřivost mezi jednotlivými řeholními řády. Františkáni a dominikáni tedy museli vstupovat do Číny přes přístavy v provincii Fujian, které byly v té době plné pirátů.⁵¹ Právě kvůli tomuto nebezpečnému a neoficiálnímu

⁵⁰ Mungello 2001, str. 6.

⁵¹ Tamtéž, str. 7.

vstupu na čínskou půdu je jezuité vnímali jako přítěž, která ohrožovala křehké a těžce vydřené přijetí misionářů čínským císařem.

Caballero spolu s františkánem Francescem Bermudezem a dominikánem Juanem Bañezou de Moralesem, určenými pro čínskou misii, odplul 9. 3. 1633 z Filipín. Nejprve se vylodili na Taiwanu, kde je vyzvedli jejich františkánští spolubratři a převezli je k dalšímu misijnímu působení na pevninskou Čínu, do Fuanu v provincii Fujian. Caballero potom na vlastní pěst hledal vhodné místo pro františkánskou základnu. Hodlal založit základnu v Jiangchangu v provincii Jiangxi nebo v Nanjingu, kde narazil na nepřátelství tam již působících jezuitů a byl nucen odjet zpět do provincie Fujian. Ve fujianské provincii pak došlo k dohodě mezi františkány a dominikány. Dominikáni měli působit ve Fuanu a františkáni v Dingtou. Potom Caballero založil novou misii poblíž Ningde na severovýchodním pobřeží provincie Fujian. Stojí jistě za zmínku, že to byl právě španělský františkán Caballero, který v Dingtou pokřtil svého prvního a nejznámějšího konvertitu Luo Wenzao⁵², již výše zmíněného čínského biskupa.

Františkáni měli dvě zasedání ve fujianském Dingtou, v roce 1635 a následně v roce 1636, na kterých diskutovali a řešili problematické body týkající se čínských rituálů – obřadů na počest předkům a Konfuciovi. Caballero byl vybrán, aby zavezl protokoly z jednání františkánským nadřízeným v Manile. Po strastiplné cestě dorazil v červnu roku 1637 zpět do Manily. Tak skončil jeho první, ne moc úspěšný pobyt v Číně.

Jeho další pobyt v Číně byl velmi krátký. V roce 1640 se totiž Caballero dostal do Macaa, odkud byl spolu s dalšími španělskými františkány v roce 1644 vypovězen. Odjeli do Danangu, kde byli dokonce odsouzeni k trestu smrti. Rozsudek byl nakonec odvolán a Caballero v těch místech ještě pokřtil dva tisíce lidí. V roce 1645 se vrátil do Manily.⁵³

Na prosbu dominikánských misionářů v Číně vstoupil Caballero na čínské území v roce 1649 podruhé. Pokud započítáme i jeho pobyt v Macau, tak vlastně potřetí. Caballera následovali další tři františkáni z provincie San Gregorio v Manile, byli to Buaneventura Ibáñez, José Casanova, bratr Diego, a několik dalších dominikánů. Vylodili se v přístavu Anhai na jihu fujianského pobřeží. Caballero si v dopise datovaném 20. 11. 1649 stěžoval františkánskému provinciálovi v Manile, že jeho nedostatečná znalost čínského jazyka zdržuje evangelizaci. V přístavu Anhai zůstali jeden rok. V červenci roku 1650 Caballero odplul

⁵² Luo Wenzao se narodil ve vesnici Luojaia poblíž Dingtou v provincii Fujian. Luo pak v Manile v roce 1650 vstoupil do dominikánského řádu a byl ustanovený knězem. V roce 1674 byl jmenován apoštolským vikářem pro Nanjing a v roce 1685 vysvěcen biskupem. Vysvětil ho biskup Propagandy Bernardino della Chiesa, Luo Wenzao zemřel v Nanjingu 27. 2. 1691.

⁵³ Mungello 2001, str. 8.

z Anhaie lodí ve společnosti dvou čínských sluhů, s úmyslem založit misii v Koreji. Během cesty, na zastávce v Tianjinu, se Caballero dozvěděl o přítomnosti korejských obchodníků v hlavním městě čínského císařství – v Pekingu, který byl z Tianjinu vzdálený 75 mil. Vydal se proto do Pekingu, aby se s Korejci setkal. Věřil, že by mu mohli pomoci se založením korejské františkánské misie. Korejské obchodníky v Pekingu již nezastihl, došlo ale k mnohem důležitějšímu setkání – Caballero se v Pekingu shledal s jezuitským otcem Schallem⁵⁴, který sloužil ve dvorské astronomické kanceláři. Toto setkání bylo opravdu osudové. Páter Schall Caballerovi po mnoho let pomáhal. Vysvětlil mu také, že v té době by bylo nemožné odejít do Koreje a založit tam misii. Mandžuoové byli s Korejci ve válečném stavu.⁵⁵ Caballero se přesto myšlenky na korejskou misii po mnoho let nevzdal.

Schall navrhl Caballerovi, aby odejel provádět misijní práci do Ji‘nanu – hlavního města provincie Shandong. Křesťané v provincii Shandong byli již delší dobu bez kněze. Caballero nakonec Schallovu nabídku přijal a odejel do Ji‘nanu.

5. 1. 1 Ji‘nanská misie

Caballero dorazil do Ji‘nanu, hlavního města provincie Shandong, na konci října roku 1650. Schallův přítel, literát z Ji‘nanu, pomohl Caballerovi zajistit potřebné dokumenty pro založení františkánské rezidence v Ji‘nanu. Když Caballero přijel do Ji‘nanu, bylo tam méně jako třicet křesťanů a jen deset nebo dvanáct z nich navštěvovalo mše. Během svého prvního roku v Ji‘nanu se Caballero vydal na cestu po okolí, aby navštívil další křesťanské komunity.

Z Ji‘nanu Caballero napsal dvěma dalším františkánům, které zanechal v přístavu Anhai, aby se k němu v Ji‘nanu připojili. Otec Buanventura Ibáñez přicestoval do Ji‘nanu v prosinci roku 1651, zatímco druhý františkán, který na tom nebyl po zdravotní stránce dobře, zůstal v Anhai, aby převzal zásilku pomoci pro ji‘nanskou misii z Manily.⁵⁶ Nakonec se musel vydat do Anhaie pro pomoc sám Ibáñez. Dorazil do Anhaie v lednu roku 1653. Mezitím, v letech 1653–1654, žil Caballero sám, v bídě, chudobě a utrpení v Ji‘nanu. Neuměl čínsky a ani nevěděl, jak se čínštinu učit. Navíc jeho kontakty s Číňany byly omezené a on nemohl řádně

⁵⁴ Johann Adam Schall von Bell (1591-15. 8. 1666) – německý jezuitský misionář v Číně, narodil se šlechtickým rodičům v Kolíně nad Rýnem, navštěvoval jezuitské gymnázium a roku 1611 vstoupil do jezuitského řádu. V roce 1618 odejel do Číny, kde působil u císařského dvora v Pekingu ve vysokých funkcích (v dvorské astronomické kanceláři) až do své smrti roku 1666.

⁵⁵ Mungello 2001, str. 9

⁵⁶ Tamtéž, str. 10

provozovat svůj duchovní úřad, kvůli kterému přišel. Jedinou útěchou mu byl otec Schall, který mu z Pekingu občas posílal peníze a snažil se ho povzbudit dopisy. Ibáñez se nakonec vrátil v lednu 1655 z Anhaie spolu s almužnami a dary, které jim zaslal františkánský provinciál z Filipín. Caballero, vyzbrojen peněžními prostředky a vzrůstající misijní dovedností vyrážel častěji z Ji'nanu do okolních vesnic, kde měli misionáři stále větší úspěchy ve vykonávání křtů. Byl stále úspěšnější, musel ale vyvracet obvinění, že Číňanům platí stříbrem za to, aby se nechali pokřtít.⁵⁷

Františkánští misionáři se při svém misijním působení v Shandongu potýkali s několika problémy. Jedním z nich byly čínské ženy. Ženy v Číně byly v té době vyloučeny ze společenského kontaktu s cizími muži.⁵⁸ Tato segregace žen pak ovlivňovala kontakt kněží se ženami. Dalším problémem byli sluhové, protože bylo téměř nemožné najít spolehlivé služebnictvo. Potom to byla osamělost, izolovanost a nedostatek peněz.

Caballerovy vztahy s jezuity v Číně byly v zásadě dobré. Především se Schallem vycházel výborně, dobré vztahy měl i s jezuity v Ji'nanu – otci De Feraiis a Valatem .

Caballero se trápil tím, že misijní úspěchy jsou stále velmi malé, přestože je křesťanství v Číně kázáno již více jako sedmdesát let. Podle jeho názoru to bylo způsobeno nevyzpytatelností a nestálostí Číňanů, kteří většinou zapomenou na svůj závazek již pár měsíců po křtu.⁵⁹ Caballero se stále nevzdával myšlenky na vysněnou korejskou misii. Dobře je to patrné v dopise františkánskému provinciálovi na Filipínách, otci Sebastianu a Iesu de Moron. V tomto dopise hovoří o Ji'nanu pouze jako o dočasné misijní stanici a o tom, že zde čeká na povolení k cestě do Koreje.⁶⁰ V dalším dopise provinciálovi z listopadu 1653 také popisuje frustrující stav čínské misie a pramalé úspěchy misijního snažení.

Caballero a Ibáñez žili v Ji'nanu ve velmi nuzných podmínkách. Bylo to způsobeno nepravdělností dodávek pomoci z Filipín a také velkou vzdáleností Ji'nanu od přístavu Anhai, kam jim přicházela pomoc. O těžkých podmínkách svědčí Caballerova slova: „...*Obešel jsem se tady bez pomoci, kromě něčeho málo, co bratr Fr. Buanventura* (tj. Ibáñez) *dovezl v prosinci roku 1651. Obešli jsme se s tím, on, já a sluha až do září roku 1652...*“⁶¹ pak vyslal Ibáñeze do Anhaie, který byl z Ji'nanu, podle Caballerových slov, vzdálen 500 mil. Navíc, hlavní cesty v Číně byly velice nebezpečné a bylo nutné, aby si otec Ibáñez na takovou cestu s sebou vzal nějaký domorodý doprovod. Ani jezuité nebo dominikáni s dlouholetou

⁵⁷ Mungello 2001, str. 11.

⁵⁸ Tamtéž, str. 12.

⁵⁹ Tamtéž, str. 13.

⁶⁰ Tamtéž, str. 14.

⁶¹ Tamtéž, str. 15.

zkušeností v Číně neriskovali dlouhé cesty bez čínského doprovodu. Hostince i silnice byly totiž plné ozbrojených loupežnických gangů.⁶² Cesta mezi Ji‘nanem a Anhaiem se komplikovala také přítomností vojsk mingských loajalistů, kteří bojovali proti Mandžům.⁶³

Pro Caballera bylo opravdu obtížné vzdát se cesty do Koreje. Chybně si myslel, že Korea je čínská provincie. Až později zjistil, že je to samostatné království, s tributním statutem ve vztahu k Číně. Ještě v prosinci 1653 žádal o povolení k misijní cestě do Koreje nového provinciála. Věřil také, že Korejci jsou na rozdíl od Číňanů příznivěji nakloněni evangeliu. Postupně ale tento úmysl opouští a víc se soustřeďuje na svoje misijní poslání v Ji‘nanu.⁶⁴ S otci Caballerem a Ibáñezem v Ji‘nanu krátce působil další františkán – José de Casanova. Caballero ho však v lednu roku 1654 poslal na jih, protože chladné klima v Shandongu jen přitížilo jeho dýchacím obtížím a astmatu. Brzy poté Casanova odcestoval z Anhaie zpět do Manily.

Caballero pro ji‘nanskou misii vyjednal možnost napříště vyzvedávat dodávky z Filipín ve městě Hangzhou (v dnešní provincii Zhejiang) místo v Anhai. Tím se zmenšila vzdálenost z 500 mil na 250 mil.⁶⁵ Misijní dílo v Ji‘nanu se také postupně začínalo dařit. V souvislosti s čínským zvykem, že muži a ženy se na veřejnosti nesmí setkávat společně, Caballero vedl v sobotu mši pro ženy a v neděli pro muže. Za pět a půl roku misijního působení v Ji‘nanu Caballero nepokřtil jediného literáta nebo bohatého člověka. Křtil většinou ty nejchudší a nejobyčejnější lidi. Caballero se pak zdráhal od svých konvertitů žádat finanční pomoc pro kostel a kněze, protože byli čínští konvertité chudí a také proto, že čínské náboženské sekty požadovaly od svých členů mnoho peněz a on už ze zásady cítil, že by se křesťanství mělo od takovýchto praktik distancovat.⁶⁶

Jak již bylo uvedeno výše, v 50. letech 17. století byli františkáni v Ji‘nanu ve velké izolaci. Tato situace se zmírnila, když byla později založena františkánská základna v Guangzhou v provincii Guangdong.⁶⁷ Kostely v Ji‘nanu byly podle Caballerových slov „*velmi chudé a nepůvabného vzhledu.*“ V Ji‘nanu kromě františkánů Caballera a Ibáñeze působil také francouzský jezuita Jean Valat (1614–1661), se kterým františkáni udržovali velmi dobré vztahy.⁶⁸ Caballero, vedoucí osoba ji‘nanské misie, se neustále snažil udržovat písemný kontakt se svými františkánskými nadřízenými na Filipínách. Roku 1659, kdy byl

⁶² Mungello 2001, str. 15.

⁶³ Tamtéž, str. 17.

⁶⁴ Tamtéž, str. 16.

⁶⁵ Tamtéž, str. 17.

⁶⁶ Tamtéž, str. 18.

⁶⁷ Tamtéž, str. 20.

⁶⁸ Tamtéž, str. 21.

zvolen nový františkánský provinciál na Filipínách – otec Juan de Capistrano, se mu v dopise svěřil se svým zklamáním a frustrací v souvislosti s čínskou misí. Velmi ho mrzelo, že žádný z jeho nadřízených neměl o ji‘nanské misii valné mínění. Navzdory malému počtu konvertitů, Caballero argumentoval, že by tato misie neměla být hodnocena jako selhání nebo neúspěch, protože „*Boží moudrost je nevyzpytatelná.*“⁶⁹

Křesťanské svátky, jako třeba Vánoce, slavili františkáni a čínští křesťané se vši okázalostí.

Pokusy misionářů komunikovat s čínskými mandaríny byl charakteristický spíše pro jezuity, než pro františkány. Nicméně Caballero byl i v tomto ohledu františkán neobvyklých kvalit. Od roku 1659 spolupracoval především s literátem Shang Huqingem. Spolu s ním vydal i několik čínských knih. Shang byl dokonce pokřtěn, což v té době u čínských literátů nebylo běžné.⁷⁰

Caballero doufal, že by františkánští nadřízení mohli ji‘nanské misii poskytnout dva nové mladé misionáře, které by on sám mohl učit misionářským metodám a čínskému jazyku. Na počátku 60. let 17. století se již cítil velmi starý a uvažoval i nad budoucností shandongské misie. Kdyby jim byli tito dva noví misionáři poskytnuti, mohli by s Ibáñezem rozšířit františkánskou misii i do dalších míst shandongské provincie. Misie by tak nezůstala omezena pouze na hlavní provinční město Ji‘nan. Ovšem cesta misionářů z Filipín do Číny byla zkomplikována pobřežními piráty a jejich rebelií proti Mandžům. Také přístav Anhai v provincii Fujian, známé místo vstupu františkánských misionářů do Číny, bylo ovládané protimandžuskými rebely.⁷¹ Caballero v roce 1660 oslavil již 58. narozeniny a jeho život misionáře v Shandongu byl provázen mnohými útrapami. To proto žádal, aby byli do Ji‘nanu posláni noví misionáři.⁷² K vyslání nových františkánů do Shandongu, ale kvůli uvedeným důvodům nedošlo.

⁶⁹ Mungello, str. 21.

⁷⁰ Tamtéž, str. 32.

⁷¹ Tamtéž, str. 23.

⁷² Tamtéž, str. 24.

5. 1. 2 Protikřesťanská perzekuce v Shandongu 1665

Rok 1664 je poznamenán pronásledováním křesťanů v Číně. Všechno začalo v Pekingu roku 1664.⁷³ Původcem pronásledování byl Yang Guangxian, čínský muslimský astronom, který v roce 1664 publikoval pamflet proti jezuitům. Připravil pátera Schalla o jeho vedoucí pozici v dvorském astronomickém úřadě. Díky jeho protijezuitským a protikřesťanským výpadům byl otec Schall a další jezuité dokonce načas uvězněni a obviněni ze šíření lživého učení.

Konflikt se zdál být lokálně omezen na Peking, ale netrvalo dlouho a protikřesťanská perzekuce se dotkla i dalších misijních stanic, mezi nimi i Ji'nanu a tam působících misionářů. Caballero se, i když nepřímou, vyjadřuje o postavě Yang Guangxiana jako o „...zlém, starém, opovrženímhodném a štvavém muži...“, který „byl rouhavý k našemu Kristu a jeho nejčistší Matce a otiskl dvě d'ábelské knihy proti našemu synovi a matce...“⁷⁴ Yang Guangxian ve svých knihách Krista lživě zobrazoval jako hlavu bandy zlodějů, který se prý nenarodil panně Marii, ale spíše nějaké d'ábelské a cizoložné ženě. Kristova nauka, po Číně šířena misionáři, pak podle Yang Guangxiana podporovala různé vzpoury a povstání.

Pronásledování ji'nanských misionářů začalo v lednu roku 1665, kdy byli Caballero a Valat povoláni k magistrátnímu úředníkovi k výslechu. Po výslechu byli posláni zpět do svých sídel, ale za několik dní byli opět povoláni k vyšetřování. Během svého věznění a převážení od výslechu k výslechu, otcí odmítali svým žalávníkům platit úplatky za zlepšení podmínek svého věznění, jak bylo tehdy v Číně zvykem. Přišlo je podpořit mnoho křesťanů.⁷⁵ Na několik dní byli Caballero s Valatem umístěni ve věznicích, kde přebývali ve strašlivých podmínkách se zločinci, kteří se dopustili velmi těžkých zločinů. Věznice byly přeplněné a nacházely se v hrozných hygienických podmínkách. Caballero všechna tato utrpení chápal jako nutnou součást svého misijního díla a křesťanského mučednictví. Po více jak dvaceti dnech věznění byli otcové posláni do Pekingu. Křesťané jim pomohli, jak jen jim to jejich chudoba umožnila a ve chvíli, kdy byli strážemi odváděni do Pekingu, je následovali hodnou vzdáleností za Ji'nan. Z Ji'nanu tedy Caballero s Valatem odešli 11. března roku 1665, doprovázeni čtyřmi křesťany, kteří je odmítli opustit, a dvěma strážemi. Do Pekingu dorazili již 18. března. V té době bylo pronásledování podnícené Yang Guangxianem v plném

⁷³ Lemmens 1929, str. 127.

⁷⁴ Mungello 2001, str. 27.

⁷⁵ Tamtéž, str. 28.

proudu.⁷⁶ Caballero s Valatem byli spolu s dalšími jednadvaceti jezuitskými a třemi dominikánskými misionáři deportováni z Pekingu do Kantonu⁷⁷, kam dorazili na konci března roku 1666. Caballero se na rozdíl od Valata do Shandongu už nikdy nevrátil, zemřel totiž v Guangzhou 13. května roku 1669. V Guangzhou byl za městskými hradbami i pohřben.⁷⁸

V době úmrtí pátera Antonia Caballera v Číně po nějakou dobu chyběli františkánští misionáři. Teprve rok 1672 byl ve znamení jejich návratu, a od této chvíle už nebyla jejich misie v Číně přerušena. Nejprve do Číny přišel páter Augustin de San Pasqual.⁷⁹

5. 2 Návrat františkánů do Shandongu po protikřesťanském pronásledování 1665 - 1669

5. 2. 1 Příchod otce A. a S. Paschale do Shandongu

V mysli františkánů byl otec Caballero příkladem misionáře, který byl hodný následování. Protikřesťanské pronásledování v letech 1664–1669 zpozdilo návrat františkánů do Shandongu. Caballero sám se do Shandongu již nemohl vrátit, protože roku 1669 zemřel. První františkán, který se pokusil vrátit do Shandongu a vydat se Caballerovou cestou, byl Augustin de San Pasqual, více známý pod svým latinským jménem Augustinus a Sancti Paschale (1637–1697). Otec Paschale se narodil roku 1637 ve vesnici Marabella ve španělské provincii Malaga a roku 1656 ve Valencii vstoupil do františkánského řádu. V roce 1665 odejel spolu s dvaceti osmi bratry ze Španělska na Filipíny, kde sloužil pro provincii San Gregorio.

Počátkem ledna roku 1670 se Paschale spolu se svým společníkem Juanem a Camara nalodil v Manile na loď patřící americkým obchodníkům. Nějaký čas strávili v Timoru a pak v Batávii na Jávě. Do Batávie přišly novinky z Číny, že pronásledování křesťanů v Číně skončilo a že kněžům, kteří byli vyhnáni do Kantonu bude brzy dovoleno vrátit se na své misijní základny. Paschale a Camara přijeli do Kantonu v červenci roku 1671 s odhodláním

⁷⁶ Mungello 2001, str. 30.

⁷⁷ Lemmens 1929, str. 127.

⁷⁸ Mungello 2001, str. 30.

⁷⁹ Lemmens 1929, str. 127.

vrátit se na Caballerovo staré misijní místo – do Ji‘nanu. Paschale s Camarem nejprve osm měsíců setrvali v Kantonu, v září 1672 odtud společně odcestovali do Fujianu, kde pobývali s dominikány dalších pět let. Mezitím byli z Filipín posláni další františkáni, určení pro čínskou misii: v srpnu roku 1676 přijeli do Luoia ve fuanském distriktu v provincii Fujian Petrus de la Piñuela a Michael Flores.⁸⁰ Paschale s Piñuelou pak nějaký čas společně působili v distriktu pobřežního města Ningde, na severu provincie Fujian. Nicméně, kvůli pobřežním pirátům, kteří podporovali Mingy proti Mandžům a operovali také v místech působení františkánů, byli úředníci extrémně citliví na potenciální podvrtné elementy v regionu. V jejich očích těmito elementy byli právě i cizí misionáři. Paschale kritizoval Číňany v Ningde pro jejich zbabělost, když si mysleli, že by Evropané mohli vyvolat nějakou protivládní revoltu. Vyjadřoval také své zklamání z nízkého misijního úspěchu v Ningde. Snil o návratu františkánů do misionářského pole Caballerova úspěchu v Shandongu. Paschale v této záležitosti celkem pospíchal, protože se bál, že by mandžůští vojáci mohli zabrat prázdný kostel františkánů v Ji‘nanu a znemožnit jim návrat. Obavy nebyly bezdůvodné, takovou situaci již museli řešit dominikáni ve Fuzhou. Proto Paschale s Floresem odejeli z provincie Fujian směr Shandong již v září roku 1677.

Do shandongského Tai‘anu, který leží dvacet čtyři mil jižně od Ji‘nanu, dorazili v listopadu téhož roku. Stali se tak prvními františkány v Shandongu od Caballerova nuceného odchodu v roce 1665. Od pátera Valata, který se po perzekuci do Shandongu vrátil a byl zrovna mimo Ji‘nan, obdrželi pokyn ať nechodí do Ji‘nanu a vyčkají na jeho návrat do města. Valat poté Paschalovi v dopise radil, aby změnil svoje čínské příjmení z Gu na Li a používal tak stejný znak v příjmení jako Caballero, tím by před některými čínskými nepřáteli obhájil legitimitu svého nástupnictví po Caballerovi. Valat mu také doporučil, aby o Floresovi hovořil jako o svém sekretáři, ne jako o knězi. V Ji‘nanu v té době totiž působil jistý úředník, který byl silně protikřesťansky zaměřen a nesměla mu být zavedena žádná příčina k sebemenším pochybám. Paschale zanechal Florese v Tai‘anu a sám přicestoval do Ji‘nanu 16. 12. 1677.⁸¹

Pro křesťanské misionáře v Shandongu byly vždy problémem peníze. Paschale si také stěžoval, že životní výdaje a náklady jsou v Shandongu mnohem vyšší než ve Fujianu.⁸² Obecně shledával Shandong jako velice obtížné místo pro misijní působení – na rozdíl od Fujianu bylo nutné prokazovat mnohem více misijní horlivosti. Paschale navštívil i další části

⁸⁰ Mungello 2001, str. 55.

⁸¹ Tamtéž, str. 56.

⁸² Tamtéž, str. 57.

provincie Shandong, kde Caballero založil kostely. Byly to distrikty Xincheng, Boxing a Putai. Ještě před pronásledováním 1664–1665 tam Caballero pokřtil 1500 lidí. Po dvanácti letech tam Paschale našel jen sto padesát křesťanů. V listopadu roku 1678 bylo v Ji'nanu čtyři sta křesťanů, Valat s Paschalem jim sloužili společně bez rozdílu, dále se také dělili o misijní službu ve městech Boxing a Xincheng, které byly vzdáleny dva dny cesty z Ji'nanu. O další křesťany se staral neznámý jezuita. Postupně se snažili oživit vztah spolupráce, který spolu měli Valat s Caballem a vydělili si misijní pole působnosti – o pokřtěné křesťany, kteří žili na jih a západ od Ji'nanu se staral Valat a o ty na východ a sever od Ji'nanu zase Paschale.⁸³

Paschale shledal zimní počasí v Shandongu jako nesnesitelně chladné – to byl běžný stesk španělských misionářů, kteří byli zvyklí na teplé podnebí španělských Filipín, Mexika nebo samotného Španělska.⁸⁴

Napětí mezi misionáři se stejnou řádovou příslušností a dokonce stejné národnosti nebylo příliš obvyklé, ale přesto se v Shandongu objevilo. Napětí mezi Floresem a Paschalem zapříčinilo Floresův odchod ze Shandogu na podzim roku 1678, méně než za rok od jeho příjezdu do Ji'nanu. Flores odešel do Kantonu, kde se spolčil s otcem Ibáñezem (pozn.: ten samý otec, který určitou dobu působil spolu s Caballem v Shandongu) proti Paschalovi, jenž měl svárlivou povahu.

V prosinci roku 1679 se měla situace španělské františkánské misie v Číně následovně: dva františkáni působili ve Fujianu – otcí Incarnazione a Piñuela, jeden v Shandongu – Paschale a šest v provincii Guangdong – Juan Martí, Jaime Tarin, Francisco Niere – Díaz, M. Flores, Blas Garcia a B. Ibáñez. Vztahy byly mnohem lepší v případě Shandongu a Fujianu, nežli mezi Shandongem a Guangdongem. Osamělý Paschale dokonce navrhoval, aby františkáni svoje misijní úsilí v Shandongu vzdali. Ibáñez mu ale z Guangdongu odpověděl, že by bylo velice nerozumné, aby se františkáni vzdávali svého kostelu v Ji'nanu. Byl to v podstatě jediný františkánský kostel na čínském území, k jehož stavbě bylo uděleno oficiální povolení.⁸⁵

Otec Incarnazione působící v provincii Fujian byl nespokojený se svým misijním stanovištěm, stejně jako se spoluprací s otcem Piñuelou. Žádal Ibáñeze, aby se mohl připojit k Paschalovi v Shandongu. Po Floresově odchodu si Paschale stěžoval, že se k němu nikdo v Shandongu nechce přidat, protože se o něm říká, že je příliš pánovitý a šikanuje své

⁸³ Mungello 2001, str. 59.

⁸⁴ Tamtéž, str. 58.

⁸⁵ Tamtéž, str. 60.

společníky. Paschale sliboval, že se podřídí kterémukoliv bratrovi, který k němu v Shandongu přibude. Byl ochotný odejít z Ji‘nanu do některé jiné misijní stanice v provincii Shandong a přenechat tak své místo v hlavním městě jinému františkánovi. Ibáñez věděl, že Paschalův pobyt v shandongské misii je poznamenán melancholií, osamělostí a asi i depresí, což ztěžuje jeho misijní práci.⁸⁶ Proto také souhlasil, aby se k němu otec Incarnazione brzy připojil.

Než přistoupím k příjezdu otce Incarnazione do Ji‘nanu a jeho spolupráci s Paschalem v ji‘nanské misii, pár slov ještě věnuji srovnání františkánských a jezuitských konverzí. Ibáñez připustil, že jezuitské konverze jsou mnohem početnější než ty františkánské. Věřil však, že kvalita františkánských křtů je mnohem vyšší. V průměru na jednoho Číňana, kterého pokřtil františkán nebo dominikán, připadlo čtyři až šest pokřtěných jezuitů. Dominikáni od chvíle, kdy roku 1632 zahájili své působení v Číně, do roku 1680, provedli celkem pouze dva tisíce křtů. Za patnáct let působení v Shandongu (1650–1665) Caballero pokřtil devět tisíc Číňanů. Ibáñez prohlásil, že by františkáni a dominikáni mohli zdvojnásobit jezuitský úspěch, pokud by chtěli. Oni si však zvolili jinou cestu nežli jezuité, protože jezuitští konvertité byli křesťané nižších kvalit.⁸⁷

⁸⁶ Mungello 2001, str. 61.

⁸⁷ Tamtéž, str. 62.

5. 2. 2 Příjezd otce Incarnatione do Ji'nanu

Bernardus ab Incarnatione (Bernardo de la Encarnación) (cca 1630–1719) se narodil ve vesnici Alamanza v provincii León ve Španělsku. Do františkánského řádu vstoupil v náboženské provincii San Pablo. Po dokončení studií se upsal františkánskému zahraničnímu misijnímu působení – na Filipíny dorazil v roce 1663. Tam pracoval dlouhých šestnáct let, teprve v roce 1678 se s františkánem Pedrem de Alarcónem a třemi jezuitou vydal do Číny. V červnu roku 1678 se vylodili v jihočínském přístavu Amoy (tj. Xiamen) v provincii Fujian. Odtud odcestoval nejdříve do Fuanu, poté společně s dalším františkánem, otcem Piñuelou od prosince roku 1678 téměř rok působili v misii v Ningde v provincii Fujian.

V červenci roku 1680 odtud odejel do Ji'nanu. Františkánské misii v Shandongu pak sloužil dalších dlouhých dvacet devět let. Roku 1683 Incarnationeho opustil Paschale, odejel totiž nadobro z Shandongu. Incarnatione se po dva roky musel spoléhat pouze sám na sebe, teprve v květnu roku 1685 mu přibyl pomocník – otec Emanuel de la Bañeza. Ten se staral o křesťany v Jiningu.⁸⁸

Otec Incarnatione dále rozšiřoval rozsah františkánské misijní působnosti v Shandongu. Založil kostel v Qingzhou a kázal mše také v domě v Linqu, kde měl mnoho odpůrců hlavně mezi muslimy. Mezitím přijel do Ji'nanu další františkán – otec Joseph Osca. Incarnatione se vzdal svých povinností v Ji'nanu v jeho prospěch a přestěhoval se do rezidence v Qingzhou v centrálním Shandongu, staral se také o křesťany v Linqu. Po deseti letech působení na těchto místech byl přemístěn do Tai'anu a okolo roku 1703 mu přibyla také odpovědnost za křesťany v Yizhou. V Tai'anu se Incarnatione setkal s císařem Kangxim na jeho Čtvrté jižní cestě (16. 1.–14. 3. 1703).

Po katastrofální návštěvě u císaře Kangxiho v Pekingu se papežský legát Charles Thomas Maillard de Tournon vracel zpět do Kantonu po Velkém kanálu a došlo i k jeho setkání s Incarnationem. Na pozvání a doporučení biskupa Della Chiesa pak Incarnatione v roce 1707 cestoval spolu s několika spolubratry (Francisco a Conceptione Nieto-Díaz, Martino Alemán, Francisco a Antonio Pacecco) do Linqingu v západním Shandongu, aby byli přezkoušeni a mohli obdržet císařské povolení (*piao*) potřebné k jejich další misionářské činnosti v Číně. S pomocí jezuitů jim bylo uděleno.

⁸⁸ Mungello 2001, str. 63.

Když v roce 1708 v Tai'anu vypukly násilnosti proti křesťanům, pobýval Incarnatione zrovna v Ji'nanu. Další vzpoura proti křesťanům v Tai'anu vypukla hned v roce 1709. V červnu 1709 Incarnatione zanechal kostely v Ji'nanu a Tai'anu v rukou otce Bañezy a odejel k dalšímu působení do provincie Jiangxi.⁸⁹

5. 2. 3 Působení otce Oscy v Shandongu

Joseph de Osca (1659–1739) se narodil v chudé vesnici Alacuás ve valencijské diecézi ve Španělsku. Okolo roku 1676 vstoupil do řádu františkánů v náboženské provincii Svatého Jana Křtitele ve Valencii. Na počátku osmdesátých let 17. století byl poslán na Filipíny, kde působil v letech 1682–1684. V roce 1686 odcestoval do Číny, kde se v květnu připojil k františkánům působícím v Kantonu. Na začátku září roku 1686 byl poslán do Huizhou⁹⁰, kde studoval čínský jazyk a zvyky. Bylo rozhodnuto, že jeho dalším působištěm bude Ji'nan, kam dorazil ke konci roku 1687. Vyučoval ho přímo otec Incarnatione.

Pro misionáře působící v Číně byly jednou z největších zkušeností tzv. Jižní cesty císaře Kangxiho. Při císařově návštěvě Ji'nanu v rámci jeho první Jižní cesty (5. 11. 1684 – 3. 1. 1685) byli Incarnatione i Valat mimo město. Teprve v rámci císařovy druhé Jižní cesty došlo k jeho setkání s misionářem působícím v Ji'nanu – s otcem Oscou. Stalo se tak v únoru roku 1689. Osca byl z takového setkání na rozpacích, v té době pobýval v Ji'nanu pouhý jeden rok. Zvažoval i to, že by se raději vzdálil z města. To mu ale čínští křesťané nedoporučovali.⁹¹

Osca spolu s ji'nanskými občany vyjel za městské hradby, aby společně přivítali císaře. Císař se pak Oscy vyptával na jeho jméno, jak dlouho pobývá v Číně a na další věci. Členové císařského doprovodu pak navštívili Oscův kostel.⁹² Setkání s císařem během jeho Jižních cest bylo pro křesťanské misionáře velkou poctou. Z císařovy strany šlo o kalkul – byla to chytrá forma dozoru a shromáždování informací o misionářích z dalekých krajin.

⁸⁹ Mungello 2001, str. 64.

⁹⁰ Huizhou- prefekturální město, které leží na jihovýchodním pobřeží provincie Guangdong, na severovýchodní části delty Perlové řeky.

⁹¹ Mungello 2001, str. 66.

⁹² Tamtéž, str. 67.

V roce 1694 otec Osca odejel do Tai'anu, aby obnovil tamní kostel. Na konci roku 1694 mu byl přidělen nový kostel v prefektuře Zhaozhou v provincii Guangdong. Shandong opustil na počátku roku 1695.

5. 2. 4 Otec Bañeza v Shandongu

Manuel de San Juan Bautista de la Bañeza (1656–1711) se narodil v La Bañeza v diecézi Austuricensis ve Španělsku. Do františkánského řádu vstoupil v náboženské provincii svatého Josefa a v roce 1682 se přihlásil do filipínské misie. Do Filipín přicestoval 9. 7. 1684. V říjnu roku 1684 spolu s dalšími františkánskými bratry odcestoval z Filipín do Macaa, odkud velice záhy odejel a přidal se ke svým spolubratrům v Guangdongu. Nakonec byl Bañeza určen pro shandongskou misii, kde se připojil k otcí Incarnationemu. Stalo se tak v roce 1685. Poté, co se naučil docela obstojně čínsky, ho Incarnatione poslal na misijní základnu do Ji'nanu.⁹³

Bañeza žil v Ji'nanu v izolaci až do 31. 3. 1689, kdy z ní byl vytržen Jižní cestou císaře Kangxiho – také on se s ním setkal.

Většina misionářů v Shandongu, kteří přišli po Paschalově odchodu, měla na shandongskou misii optimističtější pohled než on sám. Nicméně, Paschalův negativní postoj k shandongské misii přetrval. Když byl v listopadu roku 1685 zvolen komisařem františkánské misie v Číně (v této funkci setrval až do roku 1689), oživil svůj starý návrh z roku 1678, aby františkáni misii v Shandongu vzdali.⁹⁴ Tento návrh se ale neuskutečnil a františkáni nadále setrvali ve svém misijním úsilí v Shandongu.

V roce 1709 byla situace křesťanů v Shandongu neradostná. Úředníci na mnoha místech provincie na nich prováděli různá perzekuční bezpráví. Jeden z františkánů, otec Nieto Díaz, byl za těchto protikřesťanských akcí dokonce nějakou dobu vězněn.⁹⁵ Další perzekuční vlna v Shandongu se pak objevila v roce 1714.

⁹³ Mungello 2001, str. 71.

⁹⁴ Tamtéž, str. 72.

⁹⁵ Tamtéž, str. 76.

5. 3 Působení otce Fernández-Olivera v Shandongu

Otec Michael Fernández-Oliver (1665–1726) se narodil ve Vileně v provincii Alicante ve Španělsku. Do františkánského řádu vstoupil v roce 1681 v náboženské provincii San Pedro. Byl získán pro čínskou misii. Roku 1689 odcestoval nejprve na Filipíny. Přeplul Atlantický i Tichý oceán a dorazil do Manily v roce 1691. Do Kantonu přijel v říjnu roku 1692. Odtud byl poslán do Nanjingu, kde sídlil biskup Della Chiesa, aby se tam učil čínštinu. Tam bylo také rozhodnuto o jeho dalším misijním působení – měl jít do Shandongu, kde nahradil otce Oscu, jenž byl přemístěn do Guangdongu.

Do Ji'nanu přicestoval na počátku roku 1695. Nebylo mu ještě ani třicet let, kdežto jezuita Valat již překročil osmdesátý rok věku. Mezi ním a tímto starým jezuitou se objevily jisté neshody. Valatovi jeho vysoký věk podle čínských zvyklostí zajišťoval úctyhodný status. Jeho vazby a zkušenosti v Ji'nanu byly obrovské. V Shandongu žil v letech 1652 až do perzekuce v roce 1665, pak se tam po protikřesťanském pronásledování roku 1673 vrátil a působil tam až do své smrti v roce 1696. Strávil v Číně celkem čtyřicet čtyři let. Valat byl velice vlídný a laskavý, dokázal dobře vycházet jak s přátelským Caballem, tak se svárlivým Paschalem. Nicméně jeho vysoký věk a blížící se konec života (zemřel 7. 10. 1696) ho činily popudlivým.⁹⁶

Fernández-Oliver, na rozdíl od většiny františkánů, zaujímal k čínským rituálům mnohem vstřícnější postoj. Na rozdíl od evropských teologů, kteří slyší o těchto problémech jen na dálku, by podle jeho názoru měli misionáři působící v Číně nahlížet na jisté aspekty čínského života přízřusobivě. Například pokud jde o pocty Konfuciovi. Vzdát poctu Konfuciovi v den, kdy obdrželi akademický titul, byl podle něj jen zvyk mezi čínskými literáty. Někteří kněží s těmito praktikami nesouhlasili s tím, že je Konfucius ctěn jako božstvo nebo modla. Fernández-Oliver ale s tímto názorem nesouhlasil a říkal, že literáti považují Konfucia spíše za učitele než za božstvo, a že tyto pocty prokazované Konfuciovi a jiným méně důležitým učitelům, jsou jen známkou jejich vděku.⁹⁷

Čtvrtá Jižní cesta (3. 3.–29. 4. 1703) císaře Kangxiho byla učiněna v 41. roce jeho vlády. Jeho návštěva Ji'nanu se podle všeho odehrála 17. března. Fernández-Oliver napsal, že on a jeho jezuitský protějšek v Ji'nanu – otec Antonio Faglia z Brescie, byli povinni vyjít

⁹⁶ Mungello 2001, str. 77.

⁹⁷ Tamtéž, str. 84.

spolu s ostatním městským obyvatelstvem za hradby, aby přivítali císaře. Setkal se s císařem na stejném místě jako otec Osca roku 1689 a otec Bañeza roku 1696. Stejně jako oni byl císařem dotazován na svoje jméno, věk, jak dlouho byl v Číně atd.⁹⁸

Přestože Fernandez-Oliver působil jako rozumný vůdce, není žádný důkaz o tom, že by dosáhl nějakého pozoruhodného stupně gramotnosti v čínštině. I když hovořil plynule čínsky, je nepravděpodobné, že by znal více než jen několik znaků a čínsky psát zřejmě nedovedl.⁹⁹

Napětí mezi jezuiti a františkány v Shandongu Valatovou smrtí v roce 1696 neskončilo. Jezuité v Pekingu sice na počátku 18. století také neměli valné úspěchy v provádění konverzí, ale na rozdíl od ji'nanských misionářů měli přístup k bohatství a císařské moci, o kterých si františkáni mohli nechat jen zdát. Mnohá obvinění vznesená proti jezuitům se týkala toho, že byli jezuité údajně zapleteni do provozování lichvy, která byla v katolické církvi zakázána. Fernandéz-Oliver se také zmiňuje o údajných jezuitských lichvářských praktikách v Shandongu.¹⁰⁰

Jak již bylo mnohokrát řečeno, františkáni se v shandongské misii setkávali s mnohými útrapami. Nejenže byla provincie chudá, ve velké míře byla také postižena záplavami. Nejhorší byla situace od dubna do srpna roku 1704, kdy bylo obrovské množství srážek a většina provincie byla zaplavena.¹⁰¹

⁹⁸ Mungello 2001, str. 85.

⁹⁹ Tamtéž, str. 88.

¹⁰⁰ Tamtéž, str. 89.

¹⁰¹ Tamtéž, str. 90.

5. 4 Křesťanství a čínské sekty

5. 4. 1 Založení italské františkánské rezidence v Shandongu

Biskup Della Chiesa přijel v roce 1701 do Ji'nanu s úmyslem založit novou rezidenci a základnu italských františkánů a Propagandy v provincii Shandong. Doprovázeli ho další italský františkán, otec Antonio Pacecco de Frosolone. Z Della Chiesovy iniciativy vznikla frantiskánská základna Propagandy v Linqingu, který leží v severozápadní části provincie Shandong.¹⁰² Kromě Pacecca v Shandongu v tomto období působili i další Italové - Gabriel Antonio de San Giovanni a Carlo Orazio de Castorano. Pacecco i Orazio často navštěvovali křesťanské komunity v okolí svého misijního působiště, působili také v Jingzhou a Weixian – na jihu tehdejší provincie Zhili (dnešní provincie Hebei).¹⁰³

5. 4. 2 Protesty Fernándeze-Olivera proti křtům členů tajných sekt

V čínské společnosti v letech 1650–1785 působilo široké spektrum náboženských skupin, v rozsahu od zákonných církví až po sekty provozované v tajnosti. Křesťanství v Shandongu bylo na počátku 18. století jednoznačně oslabeno činností ilegálních čínských sekt.¹⁰⁴ V dopise určeném otci Kilianovi Stumpfovi z Würzburgu¹⁰⁵ si Fernández-Oliver stěžuje, jak velké těžkosti způsobily tyto čínské tajné společnosti křesťanství v Shandongu. Byla to především sekta tzv. Přírodní učení, o které prohlašoval, že pochází ze starobylé tajné čínské společnosti Bílý lotus.¹⁰⁶ Fernández-Oliver byl kritický především k Oraziovi a Nieto-Díazovi, kteří křtili falešné křesťany – členy těchto tajných společností. Mnoho sektářů se

¹⁰² Mungello 2001, str. 107.

¹⁰³ Tamtéž, str. 108.

¹⁰⁴ Tamtéž, str. 105.

¹⁰⁵ Kilian Stumpf z Würzburgu - prominentní jezuita v Pekingu, prezident dvorské astronomické kanceláře a také jezuitský vizitátor pro Čínu a Japonsko v letech 1714 – 1718.

¹⁰⁶ Bílý lotus – čínská tajná společnost, sekta, existující již za dynastie Ming, jejíž počátky sahají až do 12. století do doby vlády jižních Songů a kterou se mandaríni pokoušeli násilně potlačit (tisíce žen a mužů mučili k smrti). Zbytky této společnosti se však objevují i za vlády mandžuské dynastie, vystupuje však pod jinými jmény.

rozhodlo nechat se pokřtít, aby byli křesťanstvím chráněni proti členským poplatkům v těchto tajných společnostech. Fernández-Oliver i jeho jezuitský protějšek působící v Ji'nanu – otec Francchi takové křty odmítali, ale uchazeči o křest z řad různých sekt si mohli dojít za Nieto-Díazem nebo za Oraziem, kteří je pokřtili bez váhání.¹⁰⁷ Křesťané pak byli chybně spojováni s činnostmi ilegálních sekt, což jim velice uškodilo především v době zákazu křesťanství.

5. 5 Založení ilegálních křesťanských misí v Shandongu po vydání ediktu císaře Yongzhenga roku 1724

11. ledna roku 1724 vydal císař Yongzheng edikt, kterým vyháněl do Macaa všechny misionáře, kromě těch, kteří byli zaměstnáni na císařském dvoře. Bylo jim ponecháno několik měsíců, aby se připravili k odchodu. Během tohoto intervalu potom jezuité u dvora pro misionáře obdrželi povolení, aby mohli místo v Macau sídlit v Kantonu. Nicméně toto povolení bylo staženo v roce 1732 a misionáři byli vyhnáni nadobro do Macaa. Součástí tohoto ediktu byla i konfiskace misionářských kostelů, praktikování křesťanství bylo označeno za ilegální. Křesťanští misionáři se pak ale často, navzdory zákazu, vraceli do svých starých misijních působišť a působili v ilegalitě. Když začalo vyhánění v roce 1724, italští františkáni byli první, kteří oživilí tyto ilegální praktiky. Byli následováni dalšími misionáři, včetně jezuitů.

Orazio sloužil jako oficiální generální vikář pekingské diecéze. Zatímco ostatní misionáři se navraceli do svých bývalých působišť, Orazio věděl, že by svou angažovaností v bývalém působišti křesťanům v západním Shandongu a jižním Zhili přivodil jen nepříjemnosti. Proto tedy čekal na vhodnou příležitost – na záminku rekonvalescence nebo návštěvy přátel – aby mohl své křesťany navštívit. Doufal, že se mu taková návštěva podaří uskutečnit každý rok alespoň jednou. První z řady svých návštěv Shandongu podnikl v dubnu roku 1727.¹⁰⁸

¹⁰⁷ Mungello 2001, str. 115.

¹⁰⁸ Tamtéž, str. 119.

Propaganda vyslala dva italské františkány, aby trvale působili v čínské misii. Jeden z nich zemřel již v Kantonu, druhý – Simpliciano Sormano – v Kantonu čekal na své další působiště. Pocházel z Milána a studoval na františkánské akademii San Bartolomeo all'Isola v Římě. Své misijní dílo v Shandongu započal na počátku roku 1728. Navštívil všechny misionářské stanice v západním Shandongu a jižním Zhili, pokřtil více jak dvě stě nových křesťanů. Jeho velice slibně započaté misijní působení však skončilo velmi záhy, protože onemocněl a Orazio byl nucen ho poslat zpět do Kantonu. Nahradil ho Giovanni Antonio Buocher, který se ukázal jako velice vhodný pro působení v ilegální misii. Oraziova činnost v ilegálních misích brzy skončila. Byl totiž poslán do Říma, aby obhajoval misie Propagandy v Číně v době zákazu křesťanství. Po poslední návštěvě Shandongu přijel 12. 12. 1733 do Kantonu a 26. 1. 1734, po třicetiletém působení v Číně, odcestoval do Evropy.¹⁰⁹

5. 5. 1 Buocherovo působení v ilegální shandongské misii

Giovanni Antonio Buocher (1701–1763) se narodil v Portferraio na ostrově Elba. Roku 1719 vstoupil do observantského františkánského řádu v náboženské provincii Toskánsko. Po jednoročném studiu na misionářské akademii San Bartolomeo all'Isola byl vybrán pro čínskou misii. Do Kantonu přijel v srpnu roku 1731.¹¹⁰ Během prvních měsíců po příjezdu do Shandongu trávil hodně času s Oraziem. Vytvořilo se mezi nimi přátelské pouto, které trvalo řadu let. Kvůli nebezpečné situaci a krutému pronásledování křesťanů v Shandongu, si Buocher připravil několik úkrytů, kde by mohl hledat útočiště - vně distriktu, kde zrovna perzekuce probíhaly. Jako misionář Propagandy působil v západním Shandongu a v jižním Zhili dlouhých dvacet let (1732 - 1753). Během svého misijního působení v Shandongu musel ve 30. letech 18. století čelit velkým nepříjemnostem v podobě sexuálních skandálů františkánských mnichů. Jejich původci byli dva františkánští misionáři působící v Shandongu – Bernardino Bevilacqua a Alessio Randanini. Byl z nich rozhořčen především proto, že ohrozili činnost ilegální misie. Buocherovi se nakonec vše podařilo ututlat a misie pokračovala bez újmy dále.

¹⁰⁹ Mungello 2001, str. 121.

¹¹⁰ Tamtéž, str. 123.

V 50. letech 18. století byl jmenován titulárním biskupem Roscie a také pomocníkem apoštolského vikáře v provinciích Shanxi a Shaanxi. Z Shandongu byl poslán do Shanxi, kde byl 16. prosince roku 1753 vysvěcen biskupem. Dále působil v provincii Shanxi, tam byl roku 1755 zatčen a vyhnán do Macaa.

5. 5. 2 Italští františkáni působící v shandongské ilegalitě

Františkánský misionář Hermenedilg Nadasi se narodil roku 1703. Do františkánského řádu vstoupil v náboženské provincii Brescia a také studoval na akademii San Bartolomeo all'Isola v Římě. Na počátku roku 1738 dorazil do Shandongu.¹¹¹ V provincii Shandong byl svědkem mnoha perzekucí, také zatčení františkána Antonia de la Madre de Dios de Amaldéna, který své duchovní působení v provincii Shandong zahájil roku 1729. V roce 1737 byl však guvernérem Shandongu zatčen a poslán do Pekingu. Později se vrátil do své misie v Shandongu, kde byl uvězněn a roku 1739 vyhnán z Shandongu. Jeho nucený odchod v řetězech přes Shandong a Zhili byl velmi demoralizující pro místní křesťany.

V roce 1740, po téměř čtyřicetiletém úsilí, italští františkáni v západním Shandongu a jižním Zhili sloužili téměř dvanácti stům praktikujících křesťanů. V těchto, pro křesťanské misie těžkých letech, bylo mnohem obtížnější provádět konverze než tomu bylo třeba za časů pátera Caballera. Navíc, italští františkáni začali sloužit i kostelům v západním Shandongu a jižním Zhili, dříve spravovaným jezuity, pro které bylo kvůli nedostatku kněží v letech 1724 – 1736 nemožné působit na těchto místech. K Nadasimu brzy přibyl další františkán otec Juan Bañez de Lucera, pocházející z italské Apulie. Buocher ho nejprve poslal sloužit na zapadlé místo, aby předešel možnému prozrazení misie – mladý, nezkušený misionář, navíc bez znalosti čínského jazyka, na ni mohl snadno upozornit.¹¹² Po Nadasiho odjezdu Lucera sloužil nějaký čas v Shandongu sám, byl už starý a slepý, když se k němu roku 1763 připojil další italský františkán Mariano Zaralli. Lucera opustil Shandong v červenci 1775, zemřel v klášteře v Macau v březnu roku 1779.

¹¹¹ Mungello 2001, str. 135.

¹¹² Tamtéž, str. 136.

Zaralli pocházel z Normy v Itálii, kde se v roce 1726 narodil. Stal se observantským františkánem v římské provincii. Velice záhy po svém příjezdu do Shandongu se stal vedoucím zdejší misie.¹¹³ K Zarallimu se v Shandongu krátce po Velikonocích roku 1774 připojil Antonio Maria Sacconi (1741–1785).¹¹⁴

5. 5. 3 Španělští františkáni působící v ilegalitě v Shandongu a Velká perzekuce

Zatímco italští františkáni sloužili i v době zákazu křesťanství čínským křesťanům v jižním Zhili a v západním Shandongu, španělští františkáni pokračovali ve své službě křesťanům v západním a centrálním Shandongu. Pracovali však v čím dál složitějších podmínkách. Španělští františkáni z této doby jsou pohřbeni na hřbitově rodiny Li ve vesnici Gujiafen, východně od Ji‘nanu. Jedni z prvních františkánů působících v Shandongu v době mezi zákazem křesťanství a Velkou perzekucí v letech 1784–1785 byli Juan de Villena a Manuel de San Juan Capistrano, známý také pod jménem Manuel de Mises. Navzdory chatrnému zdraví dosáhl za deset let trvající služby mnohých úspěchů. Nicméně jeho zrzavé vlasy vzbuzovaly nežádoucí pozornost, která v tajném apoštolátu znamenala nebezpečí. Dalším španělským tajným misionářem františkánské řádové příslušnosti byl José de la Encarnación, který pocházel z Madridu. Do Shandongu odešel jako společník otce Matíase Garcíi (1717–1790). García se narodil ve španělské vesnici Alcazar de San Juan. Do františkánského řádu vstoupil roku 1735. Ve 40. letech 18. století se přihlásil k misím ve východní Asii. Nejprve krátce misijně působil v Kočinčíně, do Shandongu dorazil v roce 1756.

Ji‘nanský Východní kostel byl zabaven úředníky a františkáni tam museli působit mimo svoji rezidenci. Během Velké perzekuce 1784–1785 usilovali agenti čínské vlády o jeho zatčení, úspěšně jim ale unikal. Částečně tomu napomohl fakt, že ho Číňané skrývali pod falešným jménem. Zemřel v roce 1790, poté, co v Shandongu jako misionář sloužil po třicet čtyři let.¹¹⁵

¹¹³ Mungello 2001, str. 137.

¹¹⁴ Tamtéž, str. 138.

¹¹⁵ Tamtéž, str. 139.

Posledním františkánským misionářem pohřbeným v Gujiafenu byl Buanventura de Astorga del Sagrado Corazón de Jesús (1721–asi 1801). Pocházel z léonské Astorgy ve Španělsku. Do františkánského řádu vstoupil v náboženské provincii San Pablo roku 1745. Do Shandongu přijel v roce 1762. Po několika letech služby tamním křesťanům odejel zpět do Manily a dva roky (1767–69) sloužil v Kambodži. Ovšem do Shandongu se roku 1778 vrátil a pracoval zejména v distriktu Linqu. Na hřbitově v Gujiafenu je jako datum jeho úmrtí uveden rok 1801. Astorga byl poslední španělský františkán, který sloužil v Shandongu. Španělsko totiž brzy poté ztratilo zájem o čínské misie a ukončilo jejich finanční podporu.¹¹⁶

Velká perzekuce 1784–1785 byla dramatickým zakončením misijního působení italských a španělských františkánů v provincii Shandong. Podmínky k jejímu vypuknutí se tvořily po několik desetiletí. Nástupce císaře Yongzhenga, císař Qianlong, nezrušil edikt o zákazu křesťanství vydaný svým předchůdcem. Navíc, císař Qianlong, měl sklon přehánět a zveličovat případné hrozby různých podvratných činností proti mandžuské vládě. Záminkou k rozpoutání Velké perzekuce byli čtyři františkánští misionáři, kteří byli tajně vyslaní Propagandou z Kantonu do provincie Shanxi. Na pozadí muslimské rebelie v celé Sz Číně na ně padlo podezření z podvratného záměru. Vedlo to k rozsáhlým vládním hledáním skrytých misionářů, většina ze zadržených byla poslána do Pekingu k výslechu. Několik během procesu zemřelo a vytvořilo tak postavy čínských křesťanských mučedníků¹¹⁷, další byli popraveni či vykázáni ze země.

Po Velké perzekuci v letech 1784–1785 se situace postupně uklidňovala a v prvním roce vlády císaře Jiaqinga (1796–1820) byl vydán první zákon ve prospěch křesťanů – v Pekingu jim bylo dovoleno sloužit mše.¹¹⁸ Za vlády císaře Daoguang (1821–1850) začíná nová éra čínských misí. Nově vydané zákony totiž umožňují práci misionářů. V roce 1842, po skončení první opiové války¹¹⁹, Čína vyhovuje nátlaku Angličanů a Francouzů a opětovně přebírá křesťanské misionáře pod svou ochranu a konečně roku 1846 znovu povoluje křesťanské misijní působení na svém území.¹²⁰

¹¹⁶ Mungello 2001, str. 140.

¹¹⁷ Tamtéž, str. 141.

¹¹⁸ Lemmens 1929, str. 148.

¹¹⁹ První opiová válka (1839–1842) – neboli první anglo – čínská válka, mezi britskou východoindickou společností a mandžuskou dynastií Qing, s cílem přinutit Čínu k povolení volného obchodu na svém území, zvláště obchodu s opiem. Skončila čínskou prohrou a podepsáním pro Číňany nerovnoprávné smlouvy v Nanjingu.

¹²⁰ Lemmens 1929, str. 149.

6. POSTAVENÍ ČESKÉ FRANTIŠKÁNSKÉ PROVINCE V RANÉM NOVOVĚKU A JEJÍ PŮSOBENÍ V ČÍNĚ

V této kapitole se v krátkosti zmíním o účasti českých františkánů na misiích v Číně za mongolské dynastie Yuan (1271–1368). Významnou součástí františkánských misií daného období byl především jejich církevní zpěv. Z důležitých jmen českých misionářů působících v Číně v daném období vyniká především Odorico de Pordenone, který byl původem Čech. Narodil se v italském kraji Udine v době, kdy byl Přemysl Otakar II. pánem této krajiny. Byl snad prvním českým františkánem v Číně, i když mnozí autoři jeho český původ zpochybňují. Odorico navštívil Čínu již za vlády dynastie Yuan, proto se nebudeme nijak podrobně zabývat polemikou o jeho českém nebo nečeském původu.¹²¹ Potom to byl také známý kronikář a cestovatel, pozdější papežský legát a biskup, který pobýval nějakou dobu i na dvoře krále Karla IV. – Jan de Marignolli.¹²² O osudu františkánské misie za dynastie Yuan jsem se zmínila již dříve. Těchto pár vět uvádím pouze pro ilustraci situace, jako velice krátký pohled do dějin českých františkánských misií.

Nyní se podíváme na situaci františkánů v českých zemích v raném novověku. Počet observantských (reformovaných) bratří a klášterů okolo roku 1500 byl značný.¹²³ Síla františkánské observance¹²⁴ vynikla především v samotných Čechách, protože zde husitská revoluce zničila původní existenční struktury ostatních starších řeholí a řádů. V Čechách, ale také na Moravě, byli františkáni nuceni se vymezovat vůči silné skupině jinověrců. Česká františkánská provincie se v roce 1571 nacházela na pokraji zániku, jednak kvůli dopadu husitské revoluce a také proto, že do řádu přibývalo stále méně noviců. V roce 1571 bylo v české františkánské provincii svatého Václava jenom sedmnáct řeholníků v pouhých pěti řeholních domech. Rozklad dovršila morová epidemie. Kvůli rozmachu husitského učení se františkáni orientovali spíše na německy mluvící obyvatelstvo¹²⁵, protože české obyvatelstvo bylo čím dál více ovlivňováno Husovým učením. Orientace na německé obyvatelstvo se brzy

¹²¹ Grulich 1981, str. 149.

¹²² Vyskočil, Jan: K dějinám františkánského církevního zpěvu a hudby (Františkánský zpěv v zámořských misiích ve středověku.) <http://cyril.psalterium.cz/nahled.html?t=1&id=9449&PHPSESSID=114cfcde98b89b9ea4067b6be07de98a> (13.2. 2009)

¹²³ Hlaváček 2005, str. 159.

¹²⁴ Observance = Reformní hnutí františkánského řádu, je spjata s termínem observance - ten se odvozuje od latinského slova *observare*, což znamená zachovávat. Šlo tedy v podstatě o návrat k přísnějšímu zachovávání řehole a ke způsobu života sv. Františka a počátku řádu.

¹²⁵ Elbel 2001, str. 9.

ukázala také jako nešťastná, protože Němce velice záhy ovlivnilo učení německého reformátora Martina Luthera. Ovšem s počátky katolické reformace – zhruba od 70. let 16. století – přichází do české františkánské provincie oživení, pomoc ze zahraničí i pomoc místních katolických elit.¹²⁶ Již v první polovině 18. století zažívá česká františkánská provincie sv. Václava nebývalý rozkvět – v roce 1724 jí byl udělen významný titul *Alma & Magna Provincia*, který bývá přidělen provinciím s více než třiceti konventy. V českých zemích tehdy působilo okolo tisíce bratří.¹²⁷ Zlaté období českých františkánů bylo ukončeno válkami o rakouské dědictví. V té době se česká františkánská provincie také výrazně počeštila, díky slezským válkám totiž došlo k odtržení slezských konventů. Josefínské klášterní reformy potom dovršily nový úpadek dříve vzkvétající provincie – v letech 1783–1785 bylo rozhodnuto o zrušení větší části františkánských konventů, ale jejich dvě třetiny byly ušetřeny.¹²⁸ Tolik tedy k vylíčení okolností a ovzduší, ze kterého odcházeli čeští františkáni jako misionáři do Číny.

6.1 Čeští františkáni v Číně

Čeští františkáni nepůsobili jen na českém území, ale v rámci misí pronikali také do Číny, Egypta, Habeše a dalších zemí.¹²⁹

V případě Číny se ukazuje rozdíl mezi jezuitskými a františkánskými misionáři z české provincie, a to velice významně pokud jde o zdroje materiálů, ze kterých se můžeme dozvědět informace o těchto mužích. Zatímco o příslušnících české jezuitské provincie v Číně máme přesné biografické údaje, jsme u františkánů odkázáni na roztroušené odkazy v archivu Propagandy, v němž se čeští františkáni objevují jako členové provincie Bohemia. Dopisy českých františkánů, které se nám podařily zachytit, podávají o pisatelích jen málo informací, protože se v nich píše převážně o misiích a jejich činnostech. Byli jen čtyři – Urban Schambeger, jenž byl slezského původu, dále Seraphin Rumpler, Herkulan Schneider a Rochus Wohnsiedler, kteří byli Češi, případně Moravané. První informace odkazující k posledním třem mužům nám podává Greiderer ve své knize *Germania Franciscana*, ve

¹²⁶ Elbel 2001, str. 10.

¹²⁷ Tamtéž, str. 17.

¹²⁸ Tamtéž, str. 20.

¹²⁹ Tamtéž, str. 17.

kteří se zmiňují také o české provincii, konkrétně v kapitole 21 této knihy píše o již uvedené trojici františkánů.¹³⁰

Rochus Wohnsiedler

Rochus Wohnsiedler byl v letech 1723 a 1724 chovancem římských kolegů a v Římě taky složil za přítomnosti prefekta kongregace, kardinála Sacripanta a sekretáře Carafy zkoušku. Gereider má o Wohnsiedlerovi jen krátkou zmínku.

Roku 1726 byl spolu s apoštolským vizitátorem Antoniem Laghim na cestě do Shaanxi, kam se dostali až po dvouměsíčním cestování. Když monsignore Laghi 5. července roku 1727 umíral, byl páter „Roco Vonsindler“ u něj a udělil mu poslední pomazání. Dopis Wohnsiedlera o Laghiho posledních dnech jsou částečně vytištěny. Další dopisy obdržené od Wohnsiedlera jsou vymezeny daty 24. srpna 1729, 20. srpna 1732, 13. října 1735, 4. června 1736, 24. června 1742 a 13. června 1743.

Wohnsiedler zemřel 26. května 1744 po dlouhé nemoci v Dongyuanfang. V údajích týkajících se místa Wohnsiedlerova úmrtí se tedy nemůže jednat o Kolín v Čechách.¹³¹

Herkulan Schneider

Herkulan Schneider byl dalším českým misionářem působícím v Číně v 18. století. Přišel do Číny v roce 1739 spolu se Seraphinem Rumplerem. Také Greiderer se o něm ve své knize zmiňuje.¹³² Herkulan Schneider byl strýcem egyptského misionáře Christiana Schneidera. V roce 1745 pracoval v misii v Liangzhoufu¹³³, kde v roce 1744 udělil 272 křtů. Poté působil v Shaanxi. Zemřel už v roce 1747. O Schneiderově smrti vypovídá těchto několik následujících řádek: „*Herkulan Schneider utekl do hor v Shaanxi a zůstal tam v zimě po dobu tří měsíců. V té době bylo v Shaanxi mnoho sněhu a ledu. Ale co bylo horší, v horách panoval hlad. Nakonec Schneider našel odvážného muže, který byl ochotný ho doprovodit do*

¹³⁰ Grulich 1981, str. 150.

¹³¹ Tamtéž, str. 150.

¹³² Tamtéž, str. 150.

¹³³ Liangzhoufu = jeden ze sedmnácti administrativních distriktů provincie Gansu

*Macaa. Ten odvážný muž kněze oblékl jako muže s vysokým postavením a pomohl mu dostat se do Maca. Převlek dokonce způsobil, že Schneiderovi prokazovali úctu i důstojníci. Riskantní podnik byl úspěšný, po celou jejich cestu měli nerušený průchod. Ale druhého dne po příjezdu do Macaa Schneidera stihla mrtvice, která se pak vrátila třetí den po jeho příchodu. Načež strávil dva dny v hrozných, bolestivých mukách a zemřel. Byl pohřben šest dní po svém příchodu do Macaa.*¹³⁴

Seraphin Rumpler

Seraphin Rumpler se narodil v roce 1698 ve vznešené rodině. Jako chovanec františkánského kostela San Pietro v Montoriu tam složil 13. dubna 1735 i misionářskou přísahu a v roce 1736 byl určen pro misii v Číně. Z dopisů, které psal, se také dozvídáme o průběhu jeho cesty do Číny. 18. dubna 1738 píše z Paříže, 26. srpna z přístavu Luis a 20. října z Macaa, kam se přepravil lodí společně s Herkulanem Schneiderem. V té době totiž ještě nebylo možné cestovat přes Moskvu do Pekingu. Do roku 1744 podnikl dvě cesty do Mongolska a založil kostel v Dawanu, jak o tom 17. července 1744 napsal Piloti v dopise Miraltovi. V roce 1745 byl misionářem v Lanchoru a 27. listopadu 1745 se opět vydal do Mongolska. 7. března 1746 se vrátil do Lanchoru, kde do toho dne udělil 402 křtů. Od června do července roku 1746, 30. října 1746, 23. března 1747, 17. dubna 1747 a 19. září 1749 jsou v Římě přijaty jeho dopisy. Roku 1747 musel spolu s J. A. Boucherem utéct z Shanxi. Od roku 1748 zastával funkci zástupce vikáře. V roce 1749 se o Rumplerovi hovoří dokonce jako o kandidátovi na biskupa.

Rumpler zemřel v Číně 21. září 1760, nikoli až v roce 1761, jak se zmiňuje prokurátor Svaté kongregace pro šíření víry v dopise z 28. října 1761. André Ly o Rumplerovi píše ve svém deníku z 26. dubna 1760 a přitom se zmiňuje o jeho špatném zdravotním stavu. Pius Liu, domorodý misionář v Shaanxi, podává o Rumplerově úmrtí zprávu ve více dopisech.¹³⁵

¹³⁴ Grulich 1981, str. 150.

¹³⁵ Tamtéž, str. 152.

6. 2 Význam českých misionářů a jejich podíl mezi německými misionáři

V této kapitole se budu snažit na konkrétních příkladech a také pomocí čísel ukázat, jaký byl podíl českých misionářů obecně, nejen co se Číny týče. Dějinná situace církve v Čechách a na Moravě a postavení jednotlivých řádů s sebou přinášelo to, že většina misionářů vysílaných z českých zemí byli jezuité. Františkáni z české provincie sv. Václava se mohli prokazovat jen účinkem, který odpovídal postavení jejich řádu v české řádové struktuře a jejich podílu v poměru k o mnoho větší jezuitské misii. Protože jezuité a františkáni z Čech působili v Číně na stejném poli, může být pouze zjištěno, jaký byl podíl českých misionářů (tzn. františkánských misionářů z provincie Bohemia) obecně. Přitom již průzkum jednotlivých misijních oblastí ukázal, že je z politických důvodů třeba vyzdvihnout určitá těžiště působení českých misionářů. Latinská Amerika byla hlavním ukazatelem misijního působení. Co se Latinské Ameriky týče, máme poměrně dost informací o působení německých, především jezuitských misionářů. Vincente D. Sierra se ve své práci zmiňuje o působení německých jezuitů v Latinské Americe, ve své práci přitom vychází z knihy autora Huondera, kterou doplňoval o latinskoamerické zdroje, literaturu a vlastní studie. O tom, že byla Sierrova práce mimořádně užitečná svědčí fakt, že se k ní vrací další autor - Plattner. Díky těmto pracím se alespoň částečně dozvídáme o působení misionářů z provincie Bohemia, nejen v Latinské Americe, ale i v ostatních misijních územích. V těchto informacích mají naprostou převahu příslušníci Tovaryšstva Ježíšova, jen v jednotlivých a nečetných případech lze v rámci misijní činnosti dokázat i přítomnost a činnost františkánů, karmelitánů a theatinů. Že takových osob nebylo mnoho vyplývá už ze samotného počtu pouhých čtyř františkánských misionářů pocházejících z české františkánské provincie sv. Václava, kteří působili v Číně.¹³⁶

Z údajů týkajících se misijní činnosti českých misionářů vyplývá, že jezuité z provincií s německou asistencí začali s účastí na misijních činnostech světové církve relativně pozdě. Počet německých misionářů byl i tak zpočátku velice malý, teprve na začátku 17. století se objevují údaje o prvních německých misionářích, kteří podnikli misijní cesty do jižní Ameriky: byl to v roce 1609 jako první Johann Hermes z Hamburku, který působil v Brazílii nebo údaj z roku 1615 odkazující k Andreasovi Agricolovi, který působil v Paraguayi. Anton Huonder, německý badatel, který zkoumal podíl německých misíí

¹³⁶ Grulich 1981, str. 157.

v rámci světové misie 17. a 18. století, v období 1600–1620 uvádí jedenáct německých jezuitských misionářů, do roku 1670 dalších jen asi dvacet. Poté došlo ke vzrůstu počtu německých misionářů především díky podílu jezuitů z habsburské monarchie, a to hlavně z rakouských a českých zemí. Huonder uvádí ve své knize celkem 737 německých misionářů, z toho 132 pochází z české provincie, což odpovídá zhruba 18 %. Když bychom k těmto 132 českým misionářům přidali ještě dalších 131, kteří pocházeli z rakouských zemí – dostali bychom se dokonce k 40 % - tzn., že takový podíl měla celá habsburská monarchie na misiích z německých zemí. Podíl české provincie byl přitom v různých zámořských misiích rozdílný. V následující tabulce je počet českých misionářů seřazen podle absolutních čísel a pomocí nich si můžeme udělat obrázek o stavu českých zahraničních misií, čísla jsou tedy následující:

Mexiko	30
Filipíny	20
Paraguay	17
Quito	15
Peru	12
Chile	12
Čína	7
Zadní Indie	6
Goa a Malabar	5
Brazílie a Maraňon	4
Nová Granada a Antily	3 ¹³⁷

V portugalské Africe (tj. Angola, Kongo, Mosambik a Etiopie) nepůsobili žádní. V souvislosti s Afrikou však nemohu opomenout zmínit významného českého františkánského misionáře raného novověku – Jakuba Římaře. Ten v roce 1710 získal povolení opustit své dosavadní působiště na jižní Moravě a mohl se věnovat misijnímu dílu. Nejprve se v roce 1712 dostal do Egypta, kde strávil několik let, poté se v roce 1715 vydal společně se zvláštní skupinou františkánů prozkoumat možnosti misií v oblasti Rudého moře a v Habeši.¹³⁸ Do Egypta se vrátil ještě několikrát. Zemřel ve františkánském klášteře v Brně 5. června 1755.

¹³⁷ Grulich 1981, str. 158

¹³⁸ Kubíková 2001, str. 112.

Jeho jméno a dílo uvádím proto, že Římař byl jeden z nejvýznamnějších misionářů, nejen české františkánské provincie, ale celého českého katolického světa.¹³⁹

Z uvedených čísel vyplývá, že počet českých jezuitských misionářů v Číně nebyl nikterak vysoký, ovšem na druhou stranu ani zanedbatelný. Jak již bylo uvedeno výše, statistické údaje bohužel nemůžeme dělat s františkánskými misionáři. Jejich počet byl velice malý, jednalo se pouze o čtyři muži. Cílem je tedy podat výpověď o celkovém podílu českých misionářů v rámci zahraničních misí, tzn. o důležitosti české provincie. Když tedy k sedmi jezuitům připočteme jen čtyři františkány, dostáváme číslo jedenáct. A je velice zřejmé, že františkánský a jezuitský řád nebyly jedinými řády, které vysílaly české misionáře do Číny. S jistotou lze říct, že to byli i karmelitáni, a snad také dominikáni. Z karmelitánů je třeba zmínit jistého pátera Wolfganga, se světským jménem Franz Thumsecker, který se narodil v roce 1693 v české Kadani. Roku 1720 odešel spolu s apoštolským legátem Mezzabarbou ve věci rytířského sporu do Číny, kde přebýval převážně v Pekingu. V tomtéž roce byl svým nadřízeným poslán zpět do Evropy, vrátil se přes Řím do Čech.¹⁴⁰ V Číně tedy působil celých dvanáct let.

Když si tato čísla dáme do vztahu k počtu německých misionářů v jednotlivých, již uvedených zemích, dostaneme zajímavý výsledek. V misii, která nás zajímá nejvíce, v misii do Číny je sice převažující počet Němců, ale třeba v Mexiku a na Filípinách byl počet Čechů nejsilnější (V Mexiku je to třicet Čechů z celkového počtu devadesáti pěti jmenovitě zachycených německých jezuitů – to je téměř třetina, na Filípinách je to dvacet Čechů z celkového počtu šedesáti tří německých jezuitů). Nyní tedy následuje tabulka, ve které uvádím některé z výše zmíněných zemí, samozřejmě včetně Číny:

¹³⁹ Kubíková 2001, str. 113.

¹⁴⁰ Grulich 1981, str. 155.

Provincie	Němci celkem	z toho Češi
Peru	53	12
Quito	56	15
Chile	102	12
Paraguay	120	17
Nová Granada	31	3
Brazílie	34	4
Goa	46	5
Zadní Indie	19	6
Čína	45	7

141

Z uvedených údajů je velice jasně patrné, že misionáři pocházející z habsburské říše měli na zámořská území patřící Španělsku o mnoho snadnější přístup než třeba na asijské území. V letech 1516–1700, v době, kdy ve Španělsku vládla španělská větev Habsburků, si byly oba státy a obě větve habsburského rodu velice blízko.¹⁴² Proto je pochopitelné, že i misionáři z českých zemí měli do Latinské Ameriky snadnější přístup než třeba do Číny. Když vezmeme v potaz celou tuto situaci a všechny okolnosti, je zdánlivě nízké číslo jedenáct českých misionářů (sedm jezuitů, čtyři františkáni) více než slušné. A to ještě nezapočítáváme české misionáře jiných řeholních řádů, tzn. že bychom se mohli dostat i na mnohem vyšší číslo.

¹⁴¹ Grulich 1981, str. 158.

¹⁴² Tamtéž, str. 158.

6. 3 Češi a Moravané jako misionáři a vrchní misionáři

Dalším bezpochyby neméně důležitým bodem je, jakým způsobem čeští misionáři působili v rámci zahraničních misí, jaké funkce zastávali a jak na ně pohlíželi ostatní misionáři. Příklady můžeme uvést z Peru – František Xaver¹⁴³ nahlížel na Belgičany a české, a vůbec celkově německé misionáře, velice příznivě. Vyplývá to ze dvou jeho dopisů adresovaných Sv. Ignáci a Simonu Rodriguezovi, oba dva pocházejí z roku 1552. Samotní misionáři, páteři, si uvědomovali, že je nutno pilně pracovat, „*tak, aby byla spokojena nejen naše duchovní vrchnost, ale také nevěřící císař a král pocítovali uspokojivé zalíbení.*“¹⁴⁴ Josef Neugebauer psal z Kočičiny, že: „*Nepocítujeme žádné výrazné nedostatky co do spokojenosti. Náš nejvyšší Otec řádu pověřil v posledních letech prvními dvěma důstojnostmi, provinciála i vizitátora jak čínské tak japonské provincie, střídavě Ignatia Koglera, Philippa Sibina, Augustina Hallersteina.*“¹⁴⁵ Godefrido Laimbeckhoven napsal mimojiné, že: „*...nejmocnější císař v Číně představil dva německé misionáře, pátery Koglera a Hallersteina, jeho matematického poradce, také ostatní, jako páteři Antonius Gogeisl, Florian Bahr, Johann Walter a Ignatius Sichelbart potom byli povoláni z Macaa do Pekingu za nimi...*“¹⁴⁶ Uvedené údaje o Číně, jak je patrné, pocházejí z doby, kdy se jezuité těšili dobrému postavení v císařském paláci a zastávali významné funkce, např. v dvorském astronomickém úřadě.

Nyní jen pár slov o Kočičině, protože právě tam je přímá zmínka o českých misionářích: „*Nynější a poslední zemřelý král Kočičiny neměl žádné pochyby o Joannim Siebertovi, Carolovi Slamenskim, Joannim Koflerovi – všichni tři pocházeli z provincie Čechy – když je pověřil nejen řízením astronomie, vedle toho jim jako svým dvorním a osobním medikům svěřil svou vlastní nejvyšší osobu.*“¹⁴⁷ Již zmíněná informace se samozřejmě již netýká Číny, z uvedeného příkladu Kočičiny však jasně vyplývá, že také čeští misionáři se v cizích zemích těšili velké vážnosti a v některých případech zastávali i vysoké funkce. Je velice

¹⁴³ Svatý František Xaverský (Francisco de Jaso y Azpilicueta; 7. dubna 1506 *Castillo de Javier* – 3. prosince 1552 ostrov San Čoan) byl navarrský katolický kazatel a misionář, spoluzakladatel Tovaryšstva Ježíšova. Je označován za apoštola Dálného východu, podnikl misijní výpravy v oblasti Indie, Zadní Indie a Japonska. Zemřel na cestě do Číny. Je považován za jednoho z největších misionářů všech dob.

¹⁴⁴ Grulich 1981, str. 159.

¹⁴⁵ Tamtéž, str. 159.

¹⁴⁶ Tamtéž, str. 159.

¹⁴⁷ Tamtéž, str. 159.

obtížné zjišťovat celkový podíl českých misionářů, protože máme k dispozici většinou jen tabulky a čísla. Ale i když tito misionáři spíše nezastávali vedoucí funkce, jistě se nezúčastnili zahraničních misí jako bezvýznamné osobnosti. Tato kapitola byla zařazena záměrně pro ilustraci situace českých misionářů, kteří se vydávali na zahraniční misijní cesty. Jak bylo již řečeno, v rámci františkánského řádu a jeho misí se velice těžko dělají nějaké statistické výpočty kvůli chudým archivním materiálům a neúplným číslům, protože informace o jezuitských misionářích jsou zpracovány asi nejlépe.

Z řady českých františkánských misionářů je třeba vyzdvihnout, jak již bylo naznačeno výše, především Jakuba Římaře a Bruna Veita, kteří působili v Horním Egyptě – Etiopii.

IV. ZÁVĚR

Františkáni sice v rámci čínských misí nezaujímalí vedoucí postavení, ale jejich misijní činnost, započatá koncem šestnáctého století, výrazněji potom pokračující v následujících staletích, nemůže být hodnocena jako neúspěch. V rámci této misie působilo hned několik významných osobností františkánského řádu, z jejichž řad výrazně vyčnívá postava pátera Antonia Caballera. Františkánský přínos v evangelizaci provincie Shandong byl obrovský. I proto jsem této kapitole čínské františkánské misie věnovala podstatnou část práce. Jak jsem uvedla, tak misijní působení františkánů nebylo omezeno jen na tuto provincii, ale františkáni měli své základny i v provinciích Fujian a Guangdong. V době ilegálních misí, po vydání ediktu císaře Yongzhenga o zákazu křesťanství roku 1724, bylo zaznamenáno jejich působení také v provinciích Shanxi a Shaanxi (Herkulan Schneider, Buocher).

Popisem františkánské misie v Shandongu dokazují, že konverze františkánů, stejně jako třeba dominikánů, byly zaměřeny - na rozdíl od jezuitských konverzí - především na nejchudší Číňany. Jen zřídka pokřtili nějakého čínského bohatce nebo literáta. Tento fakt také značně ztěžoval františkánskou misijní činnost, protože od svých konvertitů za těchto okolností nemohli požadovat vysoké příspěvky na podporu své misijní činnosti a byli odkázáni na pomoc svých mateřských základen. V případě shandongských španělských františkánů to byla Manila. Jak již bylo uvedeno, tato pomoc byla nepravdělná a často nedostatečná. Františkáni tak byli odkázáni na život ve velmi nuzných podmínkách. Poplatky a almužny od svých konvertitů nepožadovali také proto, že mnoho čínských sekt (tajných společností) po svých členech žádalo vysoké poplatky a františkáni se jako křesťané chtěli od těchto praktik odlišit – aby ukázali, že křesťanské učení je jiné. Z dostupných materiálů nelze určit přesný počet františkánů působících v Číně v novověku za panování dynastie Qing. Dalo se pouze určit kolik z nich pocházelo z území Čech, Moravy a Slezska. Tento počet nebyl vysoký, jednalo se o čtyři františkány, kteří ale patřili k významným představitelům františkánských misí v Číně.

Františkáni se také nevyhnuli sporům a soupeřivosti, které přetrvávaly mezi jednotlivými řeholními řády působícími v Číně. Tyto spory vyplývají z rozdílné misijní strategie obou řádů - jezuité byli zaměřeni na majetné vrstvy a františkáni převážně na chudší část čínské společnosti. Případ Shandongu byl světlou výjimkou, františkáni a jezuité tam žili, až na několik málo výjimek, v harmonii. Také tam však můžeme místy vysledovat jisté drobné nesrovnalosti a spory mezi těmito řeholními řády – třeba spor starého jezuitu Valata a

mladého františkána Fernándeze-Olivera. Ten mimo jiné později našel jezuitu v Shandongu i z provozování lichvy a dalších pochybných obchodů. Ani františkáni se nevyhnuli řešení tzv. sporů o rituály. Byli v nich na straně dominikánů, kteří je kritikou přístupu jezuitů v podstatě vyvolali, a na straně Říma. Františkáni zastávali k této záležitosti spíše přísnější postoj než jejich jezuitští kolegové. I když mezi nimi byly i výjimky – např. otec Fernández-Oliver, který k celé záležitosti zaujímal velice mírný postoj. Stejně jako diskutování o sporech o rituály nebo řádové tahanice, tak je neminuly ani protikřesťanské perzekuce. Ať už to byly perzekuce v celo čínském kontextu (1664–1665 nebo 1784–1785), nebo perzekuce lokální. V Shandongu se takovýchto protikřesťanských akcí odehrálo hned několik. Perzekuce souvisely s aktuálními postoji provinčních úředníků ke křesťanské víře a také s momentální náladou mezi obyvatelstvem nebo jinými náboženskými skupinami. Ani edikt císaře Yongzhenga z roku 1724, kterým zakazoval křesťanství na celém čínském území a vyháněl jím křesťany do jihočínského Macaa, neukončil činnost františkánské misie v Číně. Františkáni dále působili v ilegalitě. Dokonce to byli právě italští františkáni, kteří s těmito ilegálními misiemi započali a inspirovali tak k ráznému kroku i misionáře jiných řádových příslušností.

Také česká františkánská misie v Číně je důležitou součástí mé práce. I když v Číně působili pouze čtyři františkánští misionáři původem z českých zemí, jejich činnost nebyla bezvýznamná a jistě stojí za povšimnutí. Ze životopisných údajů všech čtyř českých františkánů působících v Číně je patrné, že působili v Číně v době zákazu šíření a vyznávání křesťanské víry. Museli tedy působit v ilegalitě, což bylo často velice nebezpečné. Třeba již zdokumentovaná cesta Herkulana Schneidera v převleku do Macaa, kam se dostal jen díky pomoci jednoho statečného muže. Na příkladu všech čtyř českých františkánských misionářů působících v dané době v Číně se nám potvrzuje fakt, že se křesťanští misionáři nevzdávali ani v časech, kdy měli v Číně působení oficiálně zakázáno a jednotlivé řeholní řády stále vysílaly do Číny své misionáře.

Z uceleného přehledu vyplývá, že františkánská misie v Číně byla také důležitá a neměla by být opomíjená. Pokud hovoříme o katolických misiích v Číně, neměli bychom mít na mysli pouze misie jezuitské, které jsou bezpochyby nejznámější, nejlépe zdokumentované a v čínském kontextu asi nejvýznamnější. Měly by se nám vybavovat také misie žebřavého řádu františkánů, které byly sice co do rozsahu menší, ale velmi význačné. Věřím, že se mi podařilo přispět k pochopení významu františkánských misií v Číně.

RESUMÉ

In the late imperial period, Catholic missions in China were carried out especially by the Jesuits. Their missions are well documented and most likely the best-known. However, there also were members of other religious orders in China in those days. The aim of the thesis was to chart an activities of the Franciscan order in Chinese mission, approximately from the 17th century to 1843 with respect to time and quantity, and to show its importance in the evangelization of China; to show that not only Jesuits worked in China and that the work of other religious orders should not be marginalized. Important personalities from Spain, Italy and the Czech lands of the Chinese Franciscan mission are introduced in the thesis. One of the most important Franciscan mission site was Shandong province. There worked on mostly Spanish Franciscans, Italian Franciscans joined them there later. That is the reason why I wrote mostly about this mission site. But Franciscans also worked on in Guangdong and Fujian provinces, in the time of illegal missions their missionary activity was also recorded in the provinces of Shanxi and Shaanxi.

The other purpose of the work was to record Franciscan role in the dispute over rites and to underline their importance in the time of illegal missions after publishing the edict of the Yongzheng emperor. In the dispute over rites Franciscans were on the side of Rome and Dominicans, their position in this important question was stricter than Jesuits' position. However, there were also some exceptions from their strict position – for example father Fernandez-Oliver. Italian Franciscans were the first friars who started to work in an illegal mission after publishing of the edict of Yongzheng emperor. Their illegal work was an inspiration for members of other religious orders to start with illegal missions, facing the prohibition of Christianity in the Chinese empire. Even if Christianity was officially prohibited, missionaries did not give up their work in China, but their work in this time was very dangerous.

In China worked on four Franciscans from Czech Franciscan province of Saint Wenceslas. Their role in the Chinese Franciscan mission is important too. They were in China in the time of illegal missions. To chart their activity in China was also an important part of the work.

I hope that I managed to give insight into the role of the Franciscans during the Chinese catholic missions in the late imperial period.

V. SEZNAM LITERATURY

- Andreotti, Giulio. *Matteo Ricci. Jezuita v Číně (1552–1610)*. Olomouc: Refugium Velehrad - Roma, 2007.
- Bahr, Florian, S.J. Obrana jezuitských misíí. In: Koláček, Josef. *Čínské epištoly*. Velehrad: Refugium Velehrad - Roma, 1999, str. 221-227.
- Buben, Milan M. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích. III.díl, I. svazek: Žebravé řády*. Praha: Nakladatelství Libri, 2006.
- Cui Weixiao 崔维孝. *Mingqing zhiji xibanya fangjihui 明清之际西班牙方济会在华传教研究 (1579–1732)*. Beijing 北京: Beijing Zhonghuashuju 北京中华书局, 2006.
- Čornejová, Ivana. *Tovaryšstvo Ježíšovo. Jezuité v Čechách*. Praha: Mladá fronta, 1995.
- D'Elia, P.M. *The Catholic Missions in China*. Shanghai: Commercial Press, 1934.
- Elbel, Martin. *Bohemia Franciscana. Františkánský řád a jeho působení v českých zemích 17. a 18. století*. Olomouc: Verbum, 2001.
- Fairbank, John K. *Dějiny Číny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007.
- Filipský, Jan. *Kdo byl kdo (Čeští a slovenští orientalisté)*. Praha: Libri, 1999.
- Gernet, Jacques. *China and the Christian Impact*. Cambridge: Cambridge University Press, 1985.
- Grulich, Rudolf. *Der Beitrag der böhmischen Länder zur Weltmission des 17. und 18. Jahrhunderts*. Königstein/Ts.: Institut für Kirchengeschichte von Böhmen – Mähren – Schlesien e. V., 1981
- Hlaváček, Petr. *Čeští františkáni na přelomu středověku a novověku*. Praha: Academia, 2005.
- Koláček, Josef. *200 let jezuitů v Brně*. Velehrad: Refugium Velehrad- Roma, 2002.
- Kolmaš, Josef. Akomodace - předchůdce aggiornamenta. Na příkladu katolických misíí v Číně. In: *Jezuité* 8, 1999, č. 5, str. 1-5.
- Kubíková, Jiřina. *Křesťanská misie v 16.–18. století*. Praha: L. Marek, 2001.
- Lemmens, Leonhard. *Geschichte der Franziskanermissionen*. Münster: Aschendorffsche Verlagsbuchhandlung, 1929.
- Mungello, D. E. *The Spirit and the Flesh in Shandong, 1650-1785*. Lanham and London: Rowman & Littlefield, 2001.
- Neill, Stephen. *A History of Christian Missions*. London: Penguin Books, 1977.

Internetové odkazy:

Evers, Georg: Křesťanství v Číně – dějiny promeškaných příležitostí?.

<http://www.getsemany.cz/node/1840> (10. 2. 2009)

Vyskočil, Jan: K dějinám františkánského církevního zpěvu a hudby (Františkánský zpěv v zámořských misích ve středověku.)

<http://cyril.psalterium.cz/nahled.html?t=1&id=9449&PHPSESSID=114cfcde98b89b9ea4067b6be07de98a> (13. 2. 2009)

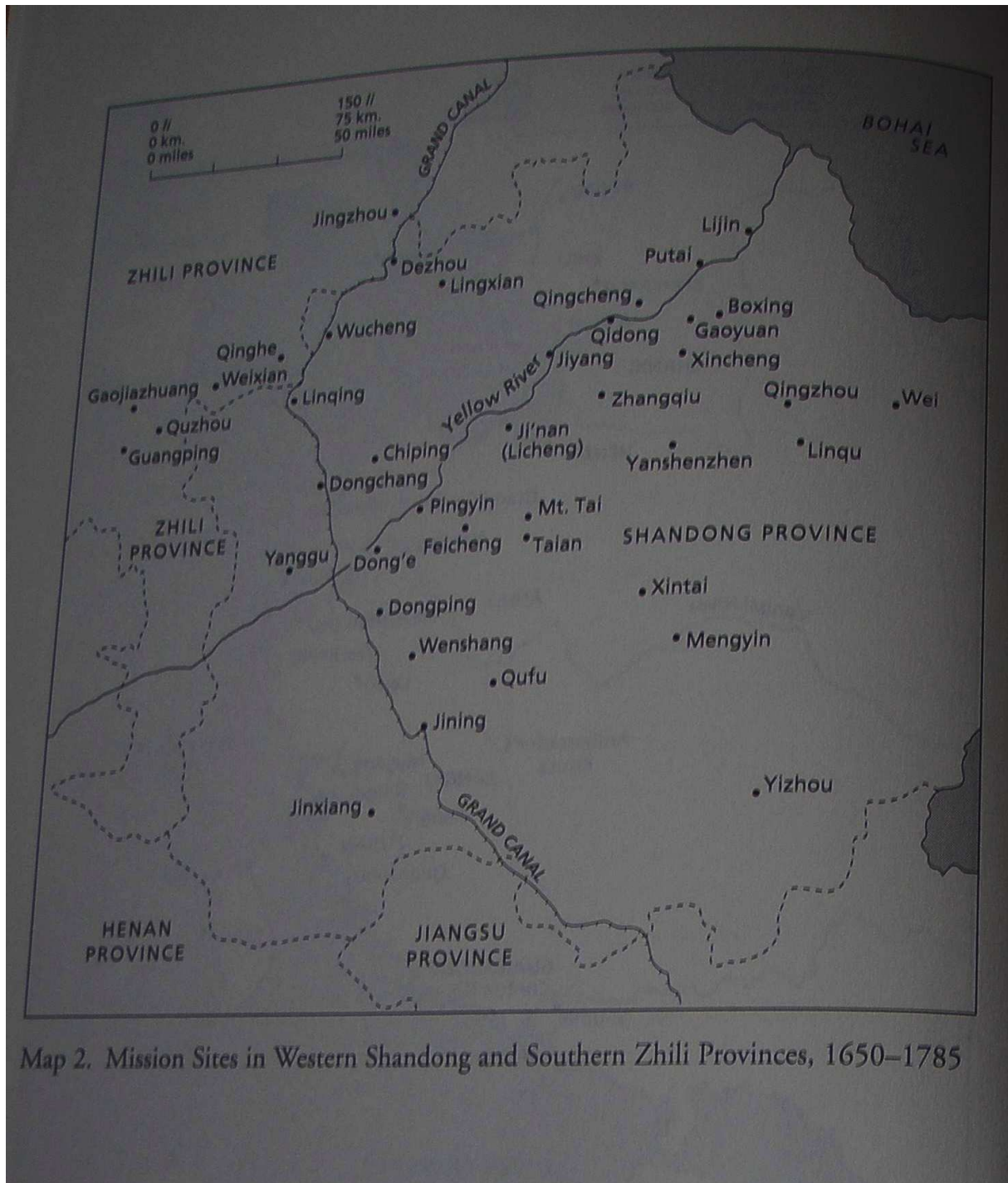
<http://www.filipiniana.net/ArtifactView.do?artifactID=P40000000011&query=Gonzalo%20Ronquillo%20de%20Pe%C3%B1alosa&page=309> (22. 3. 2009)

VI. PŘÍLOHY

Seznam příloh:

1. Mapa misijních stanic františkánů v Západním Shandongu a jižním Zhili
Mungello 2001, str. vii.
2. Mapa východní Číny, ukázka pozice provincií Shandong, Guangdong a Fujian
(– františkánské misijní základny)
Mungello 2001, str. vii.

1. Mapa misijních stanic františkánů v Západním Shandongu a jižním Zhili

2. Mapa východní Číny, ukázka pozice provincií Shandong, Guangdong a Fujian

